

Utstyret i orden

Å eige det nyaste utstyret kan ha alt å seie for eit forskingsmiljø, men kampen om pengane er hard.

Side 16–21

Forsking under press

Kunnskapsmonopol kan pervertere fagkunnskapen.
Det kan tusen sprikande forskingsrapportar frå ulike miljø òg gjere.

Forskarar og den frie forskinga er under press frå politikk og næringsinteresser. Dette er ein gjennomgangsmelodi i ei rekkje stridsspørsmål i Forskings-Noreg den siste tida. Eit slags startskot for desse sakene stod fiskeriminister Per Sandberg for då han kravde at forskarane ved Havforskningsinstituttet (HI) skulle vere næringsvennlege, nærare bestemt positivt stilte til vekst i oppdrettsnæringa. Seinare tok han ein meir eller mindre truverdig retrett.

Forsking og forskingsresultat er éi av kjeldene til utforming av politikk, ei kjelde som står stadig høgare i kurs. Politikarar har det meir i ryggmargen å kunne grunnge standpunkt og avgjerder med forskning, og dei er nok meir vane med at eit slikt fundament vert etterspurd. Ein annan Frp-minister, Anders Anundsen, var ikkje eit døme på dette då han i NRK-programmet Folkeopplysningen viste til forskning om at cannabis er farlegare enn alkohol. «Forskinga» viste seg blant anna å vere ein avisartikkel.

Aktørane på feltet er iallfall prinsipielt samde når dei får tenkt seg om: For at forskinga skal vere sanningsstrevande, tillitvekkjande og brukbar, må ho vere fri. Ein annan Frp-politikar skriv i eit innlegg lengre bak i dette bladet: «Styring eller forsøk på styring fra statens eller andre oppdragsgiveres side overfor forskerne, i form av press og manipulering, er i denne sammenheng svært alvorlig.»

Like fullt: Det er mange kostnader ved å knyte politikutvikling tett til forskning. Forskarane som arbeider fram kunnskapsgrunnlaget, har ein nøkkelposisjon og kan kome under press frå næringsliv, politikk, ålmenta eller enkeltpersonar. Spør Israel-Palestina-forskarar om dei har opplevd anonym sjikane, kjønnsforskarar om dei har vorte latterleggjorde, klimaforskarar om dei har vorte hetsa.

Forskerforum – både papir- og nettutgåva – har den siste tida skrive fleire saker om *forsking*

Kor mykje sild er det i havet? Faksimile frå
Forskerforum nr. 7/16.

under press (sjå side 5–7). Ein fellesnemnar er politiske konflikter om ressursforvaltning: sild, laks, ulv. Kor mykje sild er det i Norskehavet, og kor mykje kan ein dermed beskatte? Kva rolle spelar oppdrettsindustrien i spreiding av lakselus, som trugar den ville laksen? Kva genetisk opphav har ulven i Noreg – er det ein framand art, som bør fjernast, eller ein naturleg, utryddingstrua art, som bør vernast?

Havforskningsinstituttet står for forskning i dei to fyrstnemnde sakene. Geir Lasse Taranger, forskingsdirektør for akvakultur, marint miljø og teknologi ved HI, oppsummerer kva som står på spel: «Forskningen til HI kan få store økonomiske og samfunnsmessige konsekvenser. Det er derfor ikke unaturlig at det blir diskusjoner rundt forskningen, dens kvalitet og rådene som bygger på den.» Det er audmjuke og kloke tonar, for dette er ikkje eindimensjonale saker der forskarane har «rett», medan politikarar og næringsliv er uhyrlege. Jo meir vi grev i desse sakene, jo meir kompliserte er dei. Økonomiske og politiske interesser spelar ei stor rolle, men

Elementet av fagleg, heiderleg usemje er klårt til stades.

elementet av fagleg, heiderleg usemje er klårt til stades. Forskingsmiljø stridast med forskingsmiljø, og eit tiltakande fenomen ser ut til å vere oppbygging av nye forskingsmiljø utanfor dei etablerte institusjonane.

Lat meg peike på eit par farar når det er kamp om kunnskapshegemoniet: monopolisering og fragmentering. Dersom eitt einaste autorisert forskingsmiljø på eit felt ikkje vert utfordra, eller ikkje toler utfordring, kan det faglege verte truga. Det er òg tilfellet ved det andre ytterpunktet, at ein eller annan lausriven forskar alltid kan levere det ynskte resultatet. Vitskaphistorikarane Naomi Oreskes og Erik M. Conway bruker i boka *Merchants of Doubt* tobakksindustrien på 1950-talet som eitt av døma på korleis ein ved å så berre ein ørliten tvil, kan nå fram med sitt syn (røyking fører ikkje til kreft) eller trenering.

Til slutt: Fagleg usemje eller uklare resultat krev òg sin politikar. Ingrid Bay Larsen, medlem i Den nasjonale forskningsetiske komiteen for naturvitskap og teknologi, lufta nyleg i Dagbladet: «Kanskje er det på tide å vurdere om politikerne bør ha egne retningslinjer for bruk av forskningsrapporter. Det ser ut til å være en økende utfordring at politikerne trekker resultater og rapporter for langt.»

Det er freistande å plukke kirsebera som passar, og late dei andre henge att på treet. For ikkje å tale om alle epla og plommene.

Redaktør
Kjetil A. Brottveit

Det er freistande å plukke kirsebera som passar, og late dei andre henge att på treet.

16: Utstyrskampen

Forskningsmiljøene sloss om pengene til avansert og dyrt utstyr. Mange får avslag, mens andre vinner fram.

24: Netthistorikeren

– Vår misjon er at Norgeshistorie.no skal bli hovedkilden til kunnskap om norsk historie, sier redaktør Tor Egil Førland.

28: Jakten på klosterbøkene

Ved hjelp av utklippte biter fra middelalderbøker jobber forskere med å dokumentere et helt klosterbibliotek.

5: Upolitiske akademikere

Fusjonene i sektoren har ikke ført til store protester blant akademikere. De er mest opptatt av sitt eget arbeid, mener professorer.

6: Sår tvil om fiskeforskning

Dagens kunnskapsgrunnlag er ikke godt nok, mener oppdrettsæringen. Nå bygger de sine egne nettverk for forskning.

8: Hissig ulvekonflikt

Etter at Stortinget la fram ulvemeldingen, har det rast en opphisset debatt mellom politikere og ulike forskere.

9: – Museumsledere må prioritere

Om ikke ledelsen legger vekt på forskning, hjelper det lite med forskningsplaner i museene, skal vi tro en ny spørreundersøkelse.

10: «De beste» ikke alltid best

Å konsentrere forskningsressursene rundt de «eksellente», fører til dårligere forskning, hevder britiske og australske forskere.

FASTE SIDER

32: Tilbakeblikk

36: Bøker

38: Kronikk

40: Debatt

41: Gjesteskribent

45: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 8/2016 – 48. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no

JOURNALISTER: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

ELIN REKDAL MÜLLER, elin.rekdal.muller@forskerforum.no, KJERSTIN GJENGEDAL, kjerstin.gjengedal@forskerforum.no,

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

REDAKSJONSRÅD: Martin Eide, professor UiB, Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiT, Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 900 43 282, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsidefoto: Paul Sigve Amundsen. Trykk: Krona Trykk.

ISSN 0800-1715. Opplag: 19150

FORSKERES RETTIGHETER TIL HØYESTERETT

Forskerforbundet og Universitetet i Oslo møtes i en rettssak som kan sette punktum for spørsmålet om fortrinnsrett.

ARBEIDSVILKÅR

I februar i år vant Forskerforbundet en stor seier i Borgarting lagmannsrett. Nå er saken anket til Høyesterett og skal fremmes for retten 3. november. Saken står mellom et av Forskerforbundets medlemmer og Universitetet i Oslo, hvor medlemmet har vært midlertidig ansatt som forsker i over 18 år.

– Medlemmet har fått juridisk bistand fra Forskerforbundet både ved behandling i tingretten og i lagmannsretten. Medlemmet fikk fullt medhold i lagmannsretten, og saken ble påanket av motparten. Medlemmet får også juridisk bistand i ankesaken for Høyesterett, sier mannens advokat Mariann Helen Olsen.

SVIENDE TAP

Forskeren hadde stått i ulike stillinger som eksternt finansiert forsker, og saken begynte å rulle etter at han fikk sparken med begrunnelsen at finansieringen var bortfalt.

Universitetet gikk på et sviende tap i lagmannsretten. Retten fant at han var å anse som internt finansiert fordi UiO hadde latt ham utføre arbeidsoppgaver – som forskning, undervisning og veiledning – også etter at den eksterne finansieringen var slutt. Retten konkluderte at han var å anse som fast ansatt. Derfor kom retten også til at den måtte gi forskeren rett i det mest avgjørende spørsmålet: at han hadde fortrinnsrett på ledige professor- eller førsteamanuensisstillinger. UiO ble også idømt å betale mannen erstatning på 75 000 kroner og saksomkostninger på 277 000 kroner.

AVVISTE KVALIFIKASJONSPRINSIPPET

Universitetet i Oslo, representert ved regjeringsadvokat Elisabeth Stenwig, valgte å anke saken. Ifølge Høyesterett er spørsmålet som skal behandles, kun om «tjenestemannsloven § 13 åpner for fortrinnsrett til stillinger som professor/førsteamanuensis».

Fortrinnsretten slår inn når en fast ansatt i staten mister jobben. Da skal andre passende stillinger vurderes. UiO mener fortrinnsrett til professor- eller førsteamanuensisstilling er et avansement for en ansatt i en ren forskerstilling. Universitetet mener det er avgjørende at professorer og førsteamanuensis ansettes etter åpne, internasjonale utlysninger. Lagmannsretten konkluderte imidlertid med at ansatte i rene forskerstillinger kan ha slik fortrinnsrett hvis de oppfyller kvalifikasjonskravene til stillingen, siden det ikke innebærer et lønnsmessig avansement. Det er på det rene at mannen har blitt vurdert som kvalifisert til andre førsteamanuensisstillinger ved universitetet, men at han ikke har fått stillingene fordi han ikke var den aller best kvalifiserte.

Lagmannsretten understreket imidlertid

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

■ I november vil Forskerforbundet og advokat Mariann Helen Olsen (t. v.) møte regjeringsadvokaten i Høyesterett for andre gang på få år. Her fra 2014.

at «arbeidsgivers behov for best mulig kvalifiserte medarbeidere står tilbake for den ansattes behov for trygghet og forutberegnelighet i et etablert arbeidsforhold». Retten konkluderte også med at det er et grunnleggende utgangspunkt for stillingsvernet for statsansatte «at arbeidsgiver ikke kan erstatte eksisterende ansatte med personer utenfra som vurderes som bedre kvalifisert. Arbeidsgivers behov for til enhver tid å ha en best mulig kvalifisert arbeidsstokk gir med andre ord ikke grunnlag for oppsigelse av personer man allerede har påtatt seg en arbeidsgiverforpliktelse overfor».

PRINSIPIELL SAK

Hva utfallet av saken i Høyesterett får å si for mannens arbeidsforhold, er så langt uvisst. Personaldirektør ved UiO Irene Sandlie vil ikke svare på om den kan få konsekvenser for mannens stilling på universitetet.

– Saken er av prinsipiell karakter for UiO. Problemstillingen har ikke vært behandlet av Høyesterett tidligere, og det foreligger to motstridende dommer fra Borgarting lagmannsrett. Vårt ståsted er at en førsteamanuensisstilling vil utgjøre et avansement for en forsker, og at en forsker derfor ikke kan hevde fortrinnsrett til denne type stillinger. Høyesterett har vur-

dert problemstillingen til å være av prinsipiell karakter og på denne bakgrunn tatt opp saken til behandling, sier Sandlie.

– Hva kan Høyesteretts behandling ha å si for forskerens arbeidsforhold?

– Det er en ren prinsipiell problemstilling Høyesterett skal ta stilling til. Utover dette ønsker ikke UiO å kommentere saken.

✦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

Stillinger

- Forsker er en generell betegnelse, men kan være en særskilt stillingskode der primæroppgavene er rene forskeroppgaver.
- Førsteamanuensis er en såkalt kombinert stilling, som innebærer både forsknings- og undervisningsoppgaver. Stillingen er faglig rangert under professor.
- Professor er den høyest rangerte faglige stillingen ved universiteter og høyskoler, som i likhet med førsteamanuensis innebærer både forsknings- og undervisningsoppgaver.

– HELTANE ER TRØYTTE

Få akademikarar engasjerer seg i fusjonsdebatten. Dei er heller opptekne av å stige i gradene, meiner professorar.

POLITIKK – I generasjonen min som var aktive i 1970-åra, er det ei form for resignasjon. For å sitere frå ei av bøkene om Morgan Kane: «Heltene er trette.» Mange er nok trøytte fordi ideala om styring nedanfrå er blitt overkøyrde, og dei har på eit vis gitt opp, seier Knut Kjeldstadli. Han er professor i samtidshistorie ved Universitetet i Oslo (UiO), og har vore politisk aktiv i SV.

For i fusjonsdebatten dei siste åra, der institusjonane er sette under sterkt press frå regjeringa, har det vore lite protestar frå det intellektuelle Noreg. Kva kjem denne trøytteleiken i academia av?

VIL HA STORE FAGMILJØ

– Akademikarar er ofte opptekne av å stige i hierarkiet. Mange ser fordelar med store fagmiljø for å kunne drive god forskning, og difor er det lite protest mot store fusjonar, seier Nils Aarsæther, som er professor i samfunnsplanlegging ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet.

– Seinast i dag møtte eg ein entusiastisk kollega som hadde kome med på eit EU-prosjekt, og det er jo det største som kan skje oss, ikkje sant?

Han seier regjeringa arbeider ut frå oppfatninga om at stort er godt, og dette har dei fleirtal for i Stortinget.

– Det er den same tenkemåten vi ser i kommunereforma, fylkesreforma og politireforma.

HIERARKISK MODELL

Aarsæther seier det lenge har vore stilt spørsmål ved om «stort er godt» innanfor statsvitenskapen, der forskning har vist at arbeid i nettverk kan kompensere for manglande storleik.

– Forskinga som viser at nettverk på kryss og tvers av små og store miljø kan vere produktive, blir ikkje lenger lagd vekt på i leiande politiske og administrative krinsar. Alle skal inn i store organisasjonar, der leiinga i større grad enn før instruerer nivåa under.

Han meiner det er eit paradoks at universitets- og høgskulesektoren går frå ein nettverksmodell til ein hierarkisk modell.

– Vi sit att med store pyramideorganisasjonar som gjer høge studenttal til ein suksessfaktor. Og akademikarane protesterer ikkje. Dette er nokså deprimerande med tanke på framtida, seier Aarsæther.

TEK TID Å ENGASJERE SEG

Heller ikkje Kjeldstadli har engasjert seg spesielt i fusjonssaka, og UiO har førebels vore skjerma frå samanslåingsbølga.

– Men generelt kan eg seie at heile 70-talstenkinga om klassekamp og meir makt til lokalsamfunna er borte. Akademikarane opplever

FOTO: ERIK NORRUD

■ – Akademikarar i dag ønskjer å konsentrere seg om sitt eige arbeid, seier Knut Kjeldstadli.

stort arbeidspress, og skal dei kunne rykke opp i systemet, må dei konsentrere seg om dette. Det tek tid å engasjere seg, og somme trur også at det kan vere farleg. Dei meiner at om ein blir sett på som ein bråkmakar, kan ein bli straffa i form av forbigåing ved tilsetjingar. Men eigentleg veit eg ikkje om nokre klare døme på dette.

Han seier at det dei siste tiåra har vore ein tendens til at akademikarar ikkje vil engasjere seg for mykje.

– Det har vore eit skifte frå kritisk teori i 70-åra til det ein kan kalle ein ettermoderne posisjon, som er meir tilbakelent og lett kynisk. Politikk er litt vulgært. Så på eine sida finn akademikarar argument for å konsentrere seg om sitt eige arbeid, og på den andre sida meiner dei at dei store forteljingane frå 70-åra eigenleg var passeleg små forteljingar. Dette kan vere med på å legitimere ein slik tilbaketrekt posisjon, meiner Kjeldstadli.

– STYRET SITT ANSVAR

Ragne Ørstavik Sørheim representerer i denne samanhengen den yngre garde. Ho

er tillitsvald for Forskerforbundet ved Høgskulen i Volda (HiVolda), ein av høgskulane som har vore under sterkt press frå regjeringa, men som har stritta imot og stått fast på sjølvstendelina. Ho seier det har vore lite ope politisk engasjement blant dei tilsette.

– Høgskulen har hatt eitt felles allmøte for alle tilsette, og det har vore noko diskusjon på nettet. Vi er nok blitt vane med den nye offentlege styringsmodellen, der leiinga har fullmaktene og vi forholdt oss til at dette er styret sitt ansvar. I den grad det har vore protestar, har dei kome frå 70-talskameratane som har vore her sidan HiVolda var distrikthøgskule. Eg trur yngre generasjonar ser litt annleis på styring, også når det gjeld dei kollektive styringsformene som til dømes allmøte. Vi tek meir for gitt at styringa ved høgskulen har endra seg, seier Sørheim.

❖ AV JOHANNE LANDSVERK

Sjå også kronikk av Volda-rector Johann Roppen side 38–39.

FOTO: MARIUS BECK DALE

– Dei yngre er ikkje så opptekne av kollektive styringsformer, seier Ragne Ørstavik Sørheim.

– I den grad det har vore protestar, har dei kome frå 70-talskameratane.

RAGNE ØRSTAVIK SØRHEIM

UTFORDRER KUNNSKAP OM FISK

Oppdrettsnæringen bygger opp et eget forskernettverk. – Den etablerte forskningen holder ikke alltid mål, sier næringen.

– Vi mener forskningen ved de etablerte institusjonene ikke alltid holder mål. De to siste årene har vi jobbet systematisk med å etablere et nettverk av uavhengige forskere og forskningsinstitusjoner over hele landet for å komme med bedre faktagrunnlag enn det som finnes i dag, sier Frode Reppe, fagsjef for kommunikasjon og næringspolitikk i Norske Sjømatbedrifters Landsforening. NSL er en av aktørene i havbruksnæringen som særlig har vært kritiske til Havforskningsinstituttets (HI) forskning på lakselus. Foreningen kritiserer ikke bare forskningsresultatene, men også kvalitetskontrollen.

Diskusjonen mellom NSL og HI har pågått i lengre tid, og i vår ba foreningen om innsyn i e-poster vedrørende et forskningsprosjekt på lakselus. Dette opprørte de involverte forskerne, som Forskerforum omtalte i forrige nummer. For å dempe gemyttene ble det tidligere i høst arrangert et dialogmøte mellom partene.

– MÅ BLI MER ÅPEN

Etablerte forskningsmiljø innenfor havbruk og fiskeri utfordres stadig oftere av eksterne aktører.

Forskningsdirektør for akvakultur, marint miljø og teknologi ved HI Geir Lasse Taranger sier debatten skyldes at store verdier står på spill.

– Forskingen til HI kan få store økonomiske og samfunnsmessige konsekvenser. Det er derfor ikke unaturlig at det blir diskusjoner rundt forskningen, dens kvalitet og rådene som bygger på den, sier Taranger.

– Det vil dessuten alltid være usikkerhet knyttet til forskningen vi driver. Vi forskere må derfor være flinkere til å formidle hvordan vi jobber, og at usikkerheten er til stede.

– Kritikken vi har fått, er nok et uttrykk for at det har vært for lite dialog og for dårlig kontakt mellom forskning, næringsliv og NGO-er, sier han.

HI ønsker å endre dette og vil arrangere

hyppige møter og etablere flere fora for å presentere egen forskning og rådgiving, som da også skal kunne diskuteres av andre.

– Vi kan helt opplagt lære mye av næringsaktørene, det er ikke bare vi som skal fortelle hvordan ting er, sier Taranger.

Han sier HI er åpen for å se på ny forskning fra andre aktører.

– Det er klart at vi vil vurdere informasjon fra næringsaktører selv, fra enkeltstående forskere eller fra andre organisasjoner.

– Men all forskning må gjennom prosessen med å dokumentere hypoteser, understreker han.

– DÅRLIG FORSKNING

Forskerforum har snakket med tre forskere som tidligere jobbet for forvaltningen, men som har startet for seg selv. Rådgiver Jan Arve Gjøvik har forsket på oppdrag fra oppdrettsnæringen og har offentlig kritisert HIs forskning.

FOTO: PER ANDERS TODAL

■ Etablerte forskningsmiljøer innenfor havbruk og fiskeri utfordres stadig oftere av eksterne aktører. Her sorteres fisk under Havforskningsinstituttets forskningstokt på sild i sommer.

– Min kritikk av den dårlige forskningen som utføres, er velbegrunnet og veldokumentert, blant annet med henvisninger til faktiske observasjoner og empiriske data, skriver Gjøvik i en e-post til Forskerforum. Han var forsker ved Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk, en forløper til Norsk institutt for naturforskning (NINA), fra 1977–1981 og jobbet så for oppdrettsnæringen. Nå er han pensjonist.

– Institutter som HI, NINA og Uni Research har feilet grovt i sitt samfunnsoppdrag, som bør være å framskaffe et kvalitativt godt kunnskapsgrunnlag for forvaltning. Lakselusmiljøet utgjør et lite antall personer og domineres av en håndfull forskere. En ung forsker med andre ideer enn de herskende har ikke en sjanse til å overleve, sier han.

– ALLE BERØRTE MILJØ MÅ INN

Biolog Anders Lamberg var tidligere forsker ved NINA, men er nå selvstendig næringsdrivende i Skandinavisk Naturovervåking AS. Selskapet har både offentlige og private oppdragsgivere. De har ikke jobbet for NSL, men er blitt kontaktet av dem og andre aktører på grunn av rapporter de har produsert. Lamberg mener interessen skyldes at de bruker nyere og mer presise metoder for overvåkning av lakseelver enn det som er benyttet tidligere.

– For mange forskere betyr skifte av metoder at de mister bevilgninger fordi de jobber på en gammeldags måte. Når det da oppstår konkurranse om pengene, går det på det faglige løst, sier han.

En del av debatten rundt HI har handlet om forskningen er av god nok kvalitet dersom den ikke er fagfellevurdert. Men man kan ikke argumentere med fagfellevurdering alene, mener Lamberg.

– Vi publiserer også internasjonalt. Det er en misforståelse innenfor forskningen at nye ideer eller metoder ikke skal følges opp før de er fagfellevurdert, og argumentet med at fagfellevurderinger trumfer alt, er de etablerte forskernes siste halmstrå, sier han.

– Refereene har ikke mulighet til å se dybden i forskningen de vurderer. De kan ikke gå inn og se på alle aspektene ved metodene, men må godta det som står i paperet.

Lamberg mener at en vel så god kvalitets-sikring er å benytte referansegrupper hvor forskning diskuteres kritisk av berørte parter som har spesial- eller lokalkunnskap. Han mener likevel at resultatet av en slik prosess må fagfellevurderes.

FOTO: HAVFORSKNINGSINSTITUTTET

■ – Vi kan lære mye av næringsaktørene, sier Geir Lasse Taranger ved Havforskningsinstituttet.

– INGEN LEGITIMITET

Jens Christian Holst har tidligere vært seniorforsker ved HI og forsket både på lakselus og sild. Nå er han rådgiver for 120 silderederier i stiftelsen Pelagisk Dugnad.

– Heller ikke blant de pelagiske fiskerne (fiskere i åpent hav, red. anm.) har HI legitimitet. Dette gjelder både det empiriske grunnlaget for mye av forvaltningsrådgivningen og flere av bestandsestimerings-metodene, sier han.

Fiskerne mener de sitter på mye viktig kompetanse og kan bidra til å forbedre metodene, men føler de ikke blir hørt, noe Forskerforum omtalte i forrige nummer.

– Pelagisk Dugnads konklusjon er at forvaltningsforskningen ganske enkelt ikke har den nødvendige kvalitetskontrollen, spesielt ikke på det laveste nivået med datainnsamlingen. Det er i mange tilfeller den enkelte forskeren eller det enkelte forskningsmiljøet som står for hele kvalitetskontrollen, sier Holst og mener forskerne ikke ønsker å bli sett i kortene.

– De forsvarer seg med fagfellevurderinger, men disse virker i veldig liten grad på dette

FOTO: ILKAS

■ – Kvalitetsstempelen «Internasjonal publisering» har mistet mye av sin troverdighet, sier Frode Reppe fra oppdrettsnæringen.

nivået av forskningen. Jeg er heller ikke sikker på om fagfellevurderingen slik den er i dag, ville bedret på forholdene. Man skal kjenne innsamlingsmetodene og deres selektive egenskaper meget godt for å se unøyaktighetene på dette nivået i havet, sier han.

– MÅ HINDRE MONOPOLISERING

Professor i biologi ved NTNU, Yngvar Olsen, kjenner forskningsmiljøene innenfor havbruk og fiskeri godt.

– Arrogansen blant etablerte forskere kan være stor. Et institutt som har et eget ansvar overfor regjeringen, burde være interessert i å gi best mulig råd og jobbe mer mot å skape bedre nettverk. Mange av dem som kran-gler, kunne sikkert godt tenke seg å snakke sammen, mener Olsen.

– Men jeg har også forståelse for forskerne ved HI. De er presset av departementet for å komme med et svar. Samtidig har næringen gått til ministeren, så HI får kritikk fra alle andre hold.

Olsen mener monopolisering av forskning, at noen skal eie et forskningsområde, får fram de stygge kreftene i forskningsmiljøene.

– Derfor må monopolisering forhindres gjennom at flere forsker på samme område, enten ved universitetet eller andre steder, sier han og mener at forvaltningsinstituttene burde gi slipp på noe av prestisjen og samarbeide mer med de uavhengige forskerne.

♦ AV ELIN REKDAL MÜLLER

– Argumentet med at fagfellevurderinger trumfer alt, er de etablerte forskernes siste halmstrå.

ANDERS LAMBERG

HET STRID OM ULV

Spørsmålet om ulv i Norge har kastet forskningsmiljøer og politikere inn i en amper konflikt.

– Jeg er alvorlig bekymret for naturforskningen. Den er i ferd med å miste sin troverdighet ute blant dem som berøres av politikken på feltet, sier stortingsrepresentant for Høyre, Gunnar Gundersen. Han er nestleder i Stortingets næringskomité, som før sommeren avholdt en egen høring om stortingsmeldingen Ulv i norsk natur (ulvemeldingen). Det var egentlig energi- og miljøkomiteen som håndterte innstillingen til stortingsvedtaket, men næringskomiteen ville ha sin egen høring i saken som berører spørsmål om verneinteresser på den ene siden og næringsinteresser på den andre.

– ANKLAGES FOR FUSK

I kjølvannet av at Stortinget vedtok ulvemeldingen, har det rast en opphisset debatt, blant annet i VGs debattspalter. Forskere ved Norsk institutt for naturforskning (NINA) mener et vedtak i ulvemeldingen er en indirekte kritikk av forskningen som er gjort på ulv i Norge. Stortinget ba nemlig regjeringen om å gjennomføre en «uavhengig utredning av den genetiske opprinnelsen til ulvestammen i Norge». Spørsmålet om hvor ulven kommer fra, er ikke godt nok belyst, mener enkelte på Stortinget, deriblant Gundersen. Formålet med en slik utredning er, ifølge Gundersen, å finne ut av om man kan kalle ulven en rødlistet eller svartelistet art, en utrydningstruet eller fremmed art i Norge. Konsekvensene kan bli at man skal prøve å redde stammen, eller utrydde den. Spørsmålet kompliseres ytterligere av teorier om at ulven er utplassert og ikke har vandret naturlig inn i Norge. Forskningen som er gjort på dette i Norge, konkluderer derimot med at den har vandret inn fra Finland eller Russland.

– Stortinget sier med dette vedtaket at sterke forskningsmiljøer ikke er uavhengige. De vil ha en uavhengig gjennomgang for å se om det er noe fusk eller feil med forskningen til ikke bare NINA, men også tre ledende svenske forskningsmiljøer som har forsket på ulvens genetikk, sier seniorforsker ved NINA, Ketil Skogen.

FORSKNINGENS TILLIT

Han har gjort samfunnsvitenskapelige studier på blant annet befolkningens holdninger til ulv, og mener saken handler om nettopp det: holdninger til ulv – at politikerne ikke aksepterer forskningen som er gjort fordi den ikke støtter opp om deres syn. Samfunnsforskningen ved NINA konkluderer både med at et klart flertall i Norge er positiv til ulv i norsk natur, og de genetiske analysene konkluderer at ulven har vandret hit på egne bein. Det gjør at det topper seg for ulvemotstanderne, inkludert enkelte stortingspolitikere, hevder Skogen.

FOTO: PER HARALD OLSEN/NTNU, CREATIVE COMMONS

■ Utredningen av den norske ulvens genetiske opphav må være uavhengig av forskningsmiljøene som alt har forsket på det, mener Stortinget.

– Så da tyr de til sånne virkemidler. Jeg tror ikke politikerne tenker at NINA, eller Universitetet i Lund er skurkete juksebakere, men de har likevel gått med på formuleringer og vedtak som egentlig går langt i å påstå nettopp det, sier han.

Gundersen mener på sin side at vedtaket var viktig for å få klarhet i saken fordi han opplever at forskningsmiljøene ikke er uavhengig forvaltningen.

– De som kjenner til politikken på området, og kjenner konsekvensene av den, er i ferd med å miste tilliten til både forvaltningen og forskningen. Man har en sterk følelse av at forskning blandes sammen med politikk. Derfor var det viktig at utredningen måtte være uavhengig av miljøene som har drevet med den forskningen så langt. Hvis det kommer frem at ulven vi har i Norge, ikke har noe her å gjøre, må vi etter min mening få den ut.

DEMPE KONFLIKTEN

Saksordfører for ulvemeldingen i miljøkomiteen var Terje Aasland (Ap). Han sier at vedtaket om «uavhengig utredning» ikke var ment som en kritikk av de nevnte forskningsmiljøene, men som olje på vannet i den betente konflikten om ulvens opphav og eksistensbe-

rettigelse.

– Det er ingen tvil om at det som foreligger av genetisk kunnskap knyttet til ulven, er bra, men for å unngå at konflikten tiltar, og for å unngå at vi kommer i en situasjon der den typen diskusjoner (om ulver fra fjerne strøk kan være plassert i norsk natur, red.anm.) preger de politiske betraktningene, valgte vi denne formuleringen.

Seniorforsker ved NINA Øystein Flagstad er blant dem som har forsket på ulvens genetiske opphav. Han undrer seg over vedtaket, samtidig som han mener det er spennende om ny forskning kan gi mer informasjon om ulvens genetikk.

– Jeg opplever det som rimelig spesielt at et stortingsflertall, på bakgrunn av rykter og udokumenterte påstander, hever seg over den forskningen som er gjort, og indirekte sier at denne forskningen ikke er god nok. Men jeg ønsker ny forskning velkommen. Det som er spennende nå, er at det har kommet ny teknologi siden sist vi gjorde dette arbeidet. Sånn sett blir det interessant å se om vi kan finne nyanser med ny metodikk som vi tidligere kan ha oversett, sier Flagstad.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

– LEIINGA MÅ PRIORITERE FORSKING

Elles vert det med praten, meiner museumstilsette.

MUSEUMSFORSKING

Mange museum har i dag forskingsplanar og eigen forskingskoordinator. Men ei nettbasert spørjeundersøking blant museumstilsette som er gjennomført av Seksjon for forskning i Norges museumsforbund (NMF), kan tyde på at dette ikkje er nok. Også leiinga må prioritere forskning.

– Fleire tilsette skriv rett ut at forskingsplanane er utdaterte og vanskelege å gjennomføre, fordi forskingskoordinatoren ikkje sit i leiinga, seier Hanna Mellemsether. Ho er forskingskoordinator ved Museene i Sør-Trøndelag, og sit i styret i forskingsseksjonen til NMF.

– Vi sendte ut spørreskjema til alle museumstilsette for å få idear om kva vi kan gjere for å styrke og synleggjere forskinga ved musea. Vi ønskte også tilbakemelding på kva for møteplassar for forskning Museumsforbundet burde utvikle, seier Mellemsether.

VIL HA FELLES MØTEPLASSAR

I undersøkinga kom det også fram at museumstilsette ønskjer seg fleire seminar og konferansar.

– Det er behov for konferansar der ein kan leggje fram «paper» og presentere eiga forskning, og mange ønskjer seg tverrmuseale møte og seminar med framlegging av felles prosjekt. Fleire nemner også at dei ønskjer seg felles møteplassar innanfor forskingsfeltet saman med universitets- og høgskulesektoren, seier Mellemsether.

– IVRAR FOR FORSKING

Sigmund Alsaker er direktør ved Museet Midt, som har fire bemanna museumseiningar i Namdalen i Nord-Trøndelag. Han er einig i at forskningssatsinga må kome frå leiinga.

– Som direktør har eg teke initiativ til å lage ein forskingsplan, og eg har ivra for at vi skal forske meir ved museet, seier han.

I førre nummer av Forskerforum uttalte fleire museumstilsette at arbeidsgjevarane må legge betre til rette for forskning i arbeidstida dersom forskning skal bli anerkjent på lik line med andre oppgåver.

Direktør Alsaker vedgår at det er vanskeleg å finne rom til forskning i museumskvardagen.

– Men no er vi i gang med eit konkret forskingsprosjekt om handel i Namdalen i ulike tidsperiodar. Alle med fagkompetanse deltek i prosjektet. Progresjonen kunne nok vore raskare, men prosjektet er svært positivt for samarbeidet ved museet, seier han.

I prosjektet samarbeider museet med Nord universitet, og forskinga skal munne ut i fleire fagfelleverderte artiklar.

– Fleire tilsette ved Museet Midt har delteke med artiklar i regi av nasjonale nettverk, blant anna om arbeidarkultur og sagbrukshistorie.

FOTO: KIRSTI HOVDE

■ – Leiinga og tilsette kan ha ulike syn på kva forskning er, seier Janeke Meyer Utne ved Lillehammer kunstmuseum.

Museet har lagt vekt på å bygge nettverk med universiteta, som NTNU og Nord universitet.

– KONTAKT MED UNIVERSITETA

Konservator Janeke Meyer Utne ved Lillehammer kunstmuseum er ikkje overraska over svara i undersøkinga. Ho seier leiinga gjerne kan vere velvillig til forskning, men det må leggst meir konkret til rette om dei tilsette skal få tid.

– Vi har trange budsjett, og her ved kunstmuseet er vi gjerne svært opptekne, med fleire utstillingsprosjekt samtidig. Så dette er i tillegg

eit økonomisk spørsmål.

Utne trur mange kjenner behov for å skaffe seg eit større nettverk i universitetsmiljøa.

– Det er ein stor overgang frå universitetet til kvardagen i museumsinstitusjonane. Arbeidsdagen min er styrt av svært mykje administrativt arbeid, og då er det viktig å opprette kontakt med forskingsmiljø utanfor museet. Sjølv er eg med i eit nettverk for forskning på kjønn og mangfald i musea, som er knytt til NTNU og Universitetet i Bergen, fortel ho.

ØNSKJER SKRIVEKURS

Ifølgje Utne kan leiinga og tilsette ha ulike syn på kva som er forskning, og kva som er formidling.

– Eg har publisert ei lang rekkje utstillingskatalogar og vore redaktør for bøker, men dette er formidling til publikum. Ingen av tekstane ville ha blitt godkjende som vitenskaplege artiklar. Difor saknar eg tettare kontakt med universitetsmiljø, og eg saknar litt rettledning.

Kathrin Pabst, som er leiar for fagseksjonen ved Vest-Agder-museet, skreiv i førre nummer av Forskerforum ein kronikk der ho tek opp utfordringane med vitenskapleg skriving, og tilsette som strevar med å halde kunnskapen om teori og metode ved like.

Mellemsether seier at svært mange av dei som har delteke i undersøkinga, ønskjer seg skrivekurs.

– Dei ønskjer seg kurs i vitenskapleg skriving og forskingsmetode. Kurs i å skrive søknader om forskingsfinansiering kom også veldig høgt opp.

♦ AV JOHANNE LANDSVERK

FOTO: ERIK NORRUD

■ Museumstilsette vil ha meir forskningssamarbeid med universiteta, ifølgje ny spørjeundersøking. Her frå magasinet i Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

– «EXCELLENCE» SKADAR FORSKINGA

Jamnare fordeling av forskingsmidlar er betre for både forskning og samfunn, konkluderer ny studie.

FORSKINGSKVALITET

Debattar om forskingspolitikk er ofte prega av semje om at forskingskvalitet må vere det viktigaste kriteriet for å få midlar, og at konkurranse om midlar er den beste måten å sikre god kvalitet på. Internasjonalt er «excellence» blitt eitt av dei mest brukte omgrepa i akademia, og også norske aktørar snakkar stadig oftare om «eksellens» trass i at ordet ikkje finst i ordboka. I pågåande debattar om forskingskvalitet er ideen om «eksellens» sentral, og «kvalitet» er meir og meir å forstå som «framifrå kvalitet».

I ein ny artikkel, som førebels er tilgjengeleg som førtrykk-versjon, stiller forskarar frå Storbritannia og Australia spørsmål ved om retorikken om «excellence» verkeleg fører til «excellence», og konkluderer med at det gjer det ikkje – snarare tvert imot.

– KJENNER IKKJE TOPPFORSKING

– Vi er alle involverte i vitskapleg publisering på eitt eller anna nivå, og spørsmålet vi stilte oss, var: Er vi gode til å kjenne att framifrå forskning når vi ser det? seier Martin Paul Eve til Forskerforum. Eve er professor i litteratur, teknologi og publisering ved Birkbeck, University of London og initiativtakar til organisasjonen Open Library of Humanities, som arbeider for open tilgang til humanioraforskning.

Forfatarane gjekk igjennom vitskapleg litteratur om publisering og kvalitetsvurdering i forskning. Dei konkluderer med at forskarar er notorisk dårlege til å sjå forskjell på forskning som er «framifrå», og forskning som berre er «god».

– Til dømes har ei lang rekkje nobelprisvinnarar i første omgang fått refusert artiklane dei seinare vann nobelprisen for. Og det er gjort eksperiment der manuskript som er blitt aksepterte for publisering i eit vitskapleg tidskrift, har fått ei lett omskriving og blitt sende inn på nytt, berre for å bli refuserte av det same tidsskriftet, seier Eve.

– OPPMUNTRAR TIL FUSK

At det finst ei rekkje problem knytt til kvalitetsvurdering i forskning, er rett nok gamalt nytt. Hovudpoenget til forfatarane er at eit forskningssystem som konsentrerer ressursar

FOTO: NIFU

■ – Om konkurranse fører til kvalitet eller ikkje, er truleg eit spørsmål om balanse, seier Liv Langfeldt.

FOTO: DOMINIC MIFSUD/BIRKBECK MEDIA SERVICES

■ – Forskingssystemet må legge meir vekt på det solide, heller enn det spektakulære, seier Martin Paul Eve.

omkring «dei beste», paradoksalt nok fører til dårlegare forskning. Konkurransen om midlane fører til at forskarar blir meir opptekne av å stå fram som «eksellente», enn av å vere det.

– Hard konkurranse om avgrensa ressursar oppmuntrar til fusk, seier Eve til Forskerforum.

Forfatarane viser til studiar som tyder på at forskingsfusk i ein eller annan forstand er utbreidd. Ein informant i ein av dei siterte studiane uttrykkjer det slik: «Om du kan vise meg ein akademikar som ikkje har vore nøydd til å lyge eller bløffe eller forskjønne i forsøk på å oppnå prosjektmidlar, så skal eg vise deg ein akademikar som er i trøbbel hos instituttleiaren sin.»

POSITIV SLAGSIDE

Eve og kollegaene hans understrekar at dei ikkje kritiserer ønsket om høg kvalitet i seg sjølv, men det at mykje merksemd og ressursar blir brukt på konkurransen om å bli mellom dei beste. Ikkje berre oppmuntrar eit slikt system til fusk, det legg også til rette for velkjente fenomen som at positive og banebrytande – men ikkje for banebrytande – resultat blir publiserte i langt større grad enn negative, og at replikasjonsstudiar som kunne ha balansert resultatane, har vanskar med å få støtte og bli publiserte.

– Det er svært skadeleg for forskinga. Replikasjonsstudiar blir systematisk underfinansierte og underreporterte, sjølv når resultatane motseier studien dei var meint å gjenskape. Dersom forskarar les den opphavlege studien, men aldri får med seg at resultatet er blitt tilbakevist, så er det ei enorm sløsing med tida og ressursane deira, seier Eve.

Alle desse negative effektane er kjende, men blir ofte framstilte som resultat av at forskarane må tilpasse seg krav frå styresmakter og organisasjonar som finansierer forskning, frå institusjonsleiarar og frå publikum generelt.

– Men vi meiner at forskarane har internalisert ideen om at konkurranse gjev best forskning, og gjort han til sin eigen, seier Eve.

VIL HA LIKARE FORDELING

Den beste måten å motverke dei negative effektane av retorikken omkring «excellence» på, vil vere å distribuere pengane breitt, meiner forfatarane. Men dei trur at det vil krevje ei stor kulturendring.

– Forsking blir betalt av skattebetalarane, og då er det i både politikarar og forskarar si interesse å seie at pengane berre går til den aller beste forskinga, seier Eve.

Store internasjonale prosjekt som partikkel-fysikk eksperimentet LHC, som har så mange bidragsytarar at ingen enkeltforskar og inga enkeltgruppe kan stikke av med æra for resultatane, er likevel døme på at diversifisering snarare enn konsentrasjon gjev gode resultat, meiner dei.

– Det er på tide å tenkje nytt omkring konkurranse. Dersom alle forskarar hadde fått den same summen, ville det kanskje oppmuntre til samarbeid og deling, praksisar som vi veit er bra for forskingskvaliteten, seier Eve.

– Forskarane har internalisert ideen om at konkurranse gjev best forskning.

MARTIN PAUL EVE

– IKKJE BERRE RETORIKK

Medan norsk forskningsfinansiering er mindre konkurransestyrt enn i den angloamerikanske verda, er ønsket om meir konkurranse tydeleg til stades også i norsk forskningsdebatt.

Ser vi på Noreg, er det ingen tvil om at vektlegginga av kvalitet har vore meir enn retorikk. Det hevdar Liv Langfeldt, leiar for Centre for Research Quality and Policy Impact Studies ved NIFU.

– Dei siste ti-femten åra har vi sett fleire nye verkemiddel og auka ressursar for å heve kvaliteten. Vi veit ikkje nok om verknaden av dette, men vi veit at det har medverka til sterkare prioritering av midlane i ei tid med ekspansjon i forskinga. Dei nye kvalitetssatsingane har i stor grad skjedd gjennom ein auke i ressursar, og i mindre grad fortrent midlar til breiare satsingar, seier ho.

Langfeldt trur at spørsmålet om konkurranse

fører til kvalitet, meir er eit spørsmål om balanse.

– Vi har indikasjonar på at meir konkurranse i eit lite konkurranseprega system kan ha positiv effekt, men også indikasjonar på at for mykje konkurranse har motsett effekt.

– HAR MYKJE Å GÅ PÅ

Produktivitetskommisjonen er mellom dei som sterkast har teke til orde for å gje ein større del av forskingsmidlane til toppinstitusjonar og toppmiljø. Leiar av kommisjonen, Jørn Rattsø, seier at argumenta for ei meir jamn fordeling av forskingsmidlar er velkjende.

– Desse synspunkta kan seiast å beskrive norsk forskingspolitikk – med trygg og langsiktig finansiering av forskarar og forskingsmiljø som leverer lite. Ingen har vist at det gjev «spektakulær forskning», seier han.

Han meiner Forskringsrådets fagevaluerin-

gar gjev gode vurderingar av kvaliteten på forskingsmiljø, som er aksepterte av miljøa. Dei viser stort og vedvarande kvalitetsspråk.

– Både universitet og forskingsråd har lagt om til ei styrking av kvaliteten gjennom sterkare konkurranse, i form av senter for framifrå forskning og premiering av publisering. Det har gitt eit løft i kvaliteten, men det er mykje meir å gå på. Så må ein sjølvstøtt vere merksam på utforming av ordningar som kan svekke kreativitet, nyorientering og djupne, seier han.

Rattsø meiner hovudproblemet i norsk forskning er ein lukka og beskytta forskingsmarknad. Omsynet til innovasjon og produktivitet tilseier at vi får betre tilgang til internasjonal kunnskap.

– Fleire forskingsmiljø som dei beste kan hjelpe oss til det.

♦ AV KJERSTIN GJENGEDAL

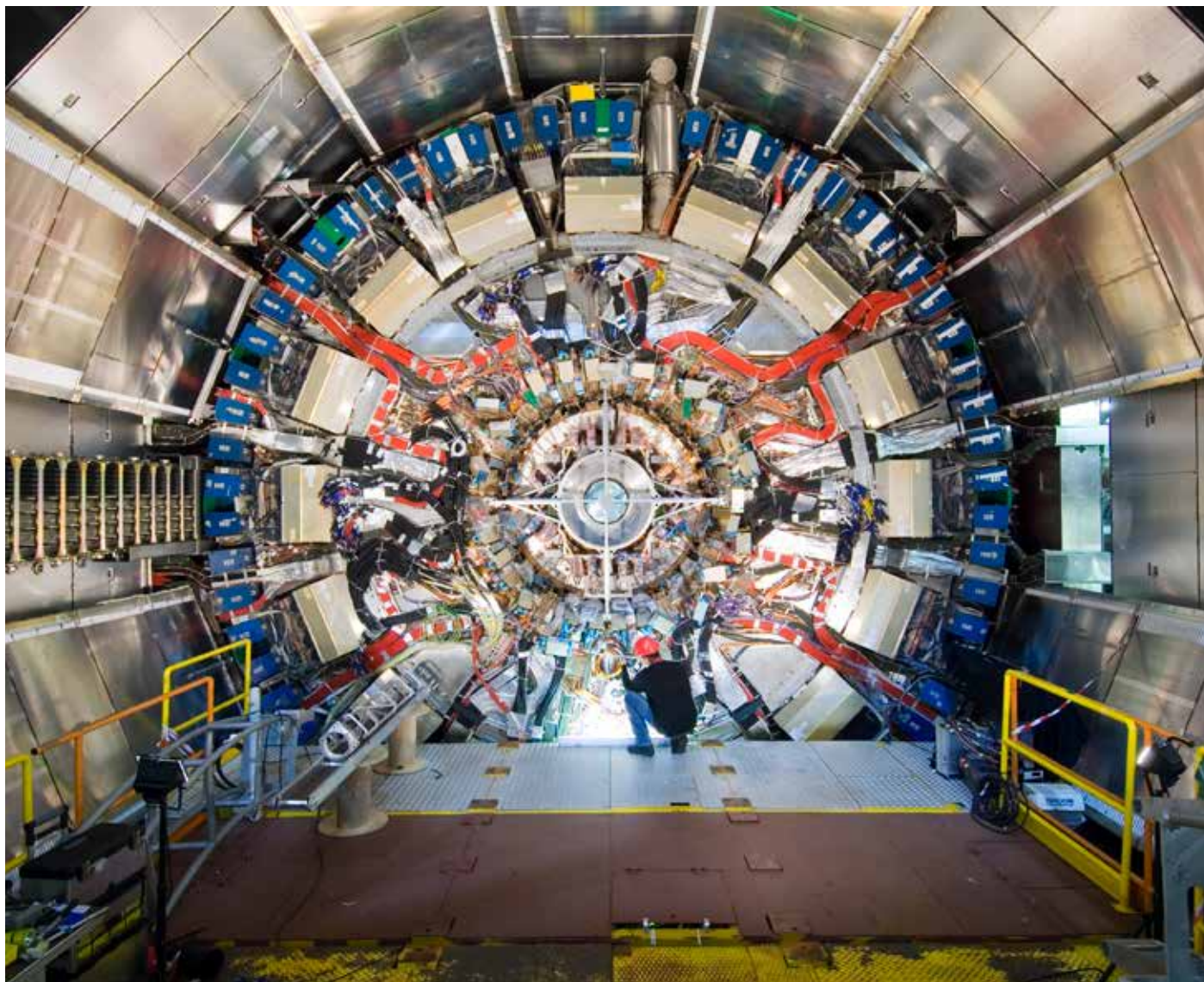

FOTO: CERN

■ Prosjekt som LHC er døme på at distribuert forskning snarare enn satsing på «dei beste» gjev framifrå resultat, meiner artikkelforfattarane.

FÆRRE STUDENTER VIL FORSKE

Bør være et varsko for arbeidsgiverne, sier Forskerforbundet. NIFU-forsker tviler på om arbeidsvilkår forklarer nedgangen.

ARBEIDSFORHOLD

– Vi er urolige over at tallene går nedover. Denne nedgangen er et signal man bør være oppmerksom på, sier leder av Forskerforbundet Petter Aaslestad.

I en spørreundersøkelse blant 2000 mastergradsstudenter har Forskerforbundet bedt studentene vurdere interessen for en vitenskapelig jobb ved en høyskole eller et universitet. Spørsmålet er stilt tre år på rad, og svarene har endret seg markant fra det første året. Mens 46 prosent svarte at en vitenskapelig jobb var interessant eller svært interessant i 2014, svarer 37 prosent det samme i 2016 (se faktaboks).

ØNSKER TRYGGHET

Spørsmålene ble stilt i studentundersøkelsen Karrierebarometeret, som ble presentert tidligere i år. Der kom det også frem at interessen for å jobbe i offentlig sektor har økt. 42 prosent mente jobb i det offentlige var interessant eller svært interessant i 2014. I 2016 er andelen 74 prosent.

– Det som er slående i denne rapporten, er at en karriere i offentlig sektor anses som mye mer attraktivt enn tidligere. Det er nærliggende å tro at studentene ønsker seg større trygghet enn tidligere. Da skulle man kanskje tenkt seg at interessen for en vitenskapelig karriere også ville økt, siden det som regel er staten som er arbeidsgiver, sier Petter Aaslestad.

MIDLERTIDIGHET ER VELKJENT

Han mener ungdommene har fått med seg at det er vanskelig å få en fast stilling på universitetene og høyskolene.

– Det er velkjent at midlertidighet i akademia er en problemstilling. Jeg syns denne undersøkelsen understreker hvor viktig det er å få mer attraktive arbeidsvilkår i universitets- og høyskolesektoren, sier han.

Interessen for en forskerkarriere er særlig dalende blant studenter innenfor helsefagene. Guro Elisabeth Lind er forskningsleder ved Oslo universitetssykehus og leder for Akademiet for yngre forskere. Hun syns det er bekymringsfullt at tallene synker.

– Dessverre er det ikke overraskende, sier Lind.

– I utgangspunktet er det positivt at mange ser for seg en karriere i andre sektorer enn kunnskapssektoren, men i overgangen fra en ressursbasert økonomi til en kunnskapsbasert økonomi er forskningen helt sentral. Derfor er vi nødt til å gjøre forskerkarrieren mer attraktiv for morgendagens forskere, sier Lind.

TRANGT NÅLØYE

Forsker ved Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU),

FOTO: THOR BRØDREKST/UB

■ Færre studenter syns en vitenskapelig karriere virker interessant, men årsaken er uvisst. Her fra doktorpromosjonen ved Universitetet i Bergen.

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

■ – Vi er nødt til å redusere bruken av midlertidige ansettelser av forskere, sier Guro Elisabeth Lind.

Per Olaf Aamodt, mener derimot at det ikke er et sterkt nok grunnlag i undersøkelsen til å si at arbeidsvilkårene i forskningssektoren svekker interessen til studentene.

– Hvis disse tallene er holdbare, viser de en viss nedgang, men jeg ville gjerne sett lengre trender på dette for å si at nedgangen er interessant. Vi kan merke oss tallene, men ikke tillegge dem altfor stor vekt, sier Aamodt.

– Å si at nedgangen skyldes at forholdene innenfor forskning har blitt vanskeligere, syns jeg er en drøy påstand. Det kan være mange andre årsaker. Hvis andre sektorer fremstår som mer attraktive, kan forskningens relative attraktivitet gå ned, uten at det har en sammenheng med arbeidsvilkårene.

Han viser til NIFUs egen kandidatundersøkelse fra 2013 der fem prosent av de uteksaminerte studentene svarte at de allerede jobbet

innenfor forskning. I tillegg svarte tolv prosent at de anså det veldig sannsynlig at de ville jobbe som forskere om fem år.

– Når så mange som 17 prosent av et årskull sier at de enten jobber i forskning eller er sikre på at de vil gjøre det, går det ikke an å si at det er en liten interesse for en vitenskapelig karriere. Vi snakker tross alt om en relativt begrenset sektor. Jeg fortolker det som at det er uttrykk for en ganske stor interesse for en forskerkarriere, sier han og legger til:

– Ved universiteter og høyskoler er problemet med midlertidige stillinger velkjent, som gjør forskning til en usikker karrierevei. Men når det er så mye midlertidighet og samtidig kø for å få jobb, er det i seg selv et tegn på attraktivitet. Nåløyet er trangt.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

Karrierebarometeret

- 2000 mastergradsstudenter er blant annet spurt om de er interesserte i en vitenskapelig jobb ved et universitet eller en høyskole.
- Andelen som svarte at en vitenskapelig jobb var interessant eller svært interessant, var 46 prosent i 2014, 35 prosent i 2015 og 37 prosent i 2016.
- Innenfor helsefag har andelen interesserte falt fra 67 prosent i 2014 til 55 prosent i 2015 og 38 prosent i 2016.

263 % dyrere for ikke-medlemmer –Betalers du for mye?

Mann 46

Forsikringssum: kr 2 221 824
Pris per år: kr 1 752

Mann 46

Forsikringssum: kr 2 221 824
Pris per år: kr 6 355

Det er mye å spare på å skifte til Forskerforbundets livsforsikring.

Priseksemplet viser at du som medlem kan spare hele 4 603 kr.

Hvorfor livsforsikring?

Hva hvis du skulle dø, hvordan blir det med økonomien for familien som sitter igjen?

En livsforsikring er en sikkerhet for dine etterlatte. Velg mellom 3 ulike forsikringssummer.

Engangsutbetalingen kan for eksempel bidra til at partneren din har råd til å beholde boligen.

Ta grep før det er for sent.

DIGITALISERING

INGEN REVOLUSJON

Gratist nettkurs, såkalte MOOC (Massive Open Online Courses), skulle revolusjonere universitetsutdanningene, og myndighetene signaliserte en storsatsning på nettundervisning. Men få tiltak har blitt iverksatt. – Det er viktig å minne om at hovedansvaret for å følge opp arbeidet med digitalisering, inkludert e-læring, MOOC og digitale læringsformer generelt, ligger hos institusjonene, finansiert over den faste årlige budsjetttramma, sier Åsmund Eide i Kunnskapsdepartementet til Forskerforum.no.

HUMANIORA

Det finnes jobber

■ Mange humanister har problemer med å finne seg en relevant jobb. Men noen fag er mer attraktive på arbeidsmarkedet enn andre, ifølge en ny undersøkelse. – Våre analyser viser at for eksempel de som har studert norsk eller nordisk, har nokså uproblematisk overgang fra utdanning til arbeid, sier Jannecke Wiers-Jenssen, forsker ved Høgskolen i Oslo og Akershus og Nifu til Forskning.no. Undersøkelsen er bestilt av Kunnskapsdepartementet i forbindelse med stortingsmeldingen om humaniora, som kommer neste år.

FORSKNING

Best på Arktis

■ Norske universiteter konkurrerer om å være best på arktisk forskning. En ny undersøkelse viser at mens UiT – Norges arktiske universitet produserer flest artikler om feltet i Norge, så blir forskere ved Universitetet i Bergen mest sitert internasjonalt. Undersøkelsen er publisert av The University of the Arctic (UArctic), et samarbeidsnettverk med medlemmer fra 170 universitet og forskningsinstitusjoner, som alle jobber med polar forskning eller utdanning, opplyser uib.no og uit.no.

FORSKNINGSETIKK

Lovfester ansvaret

■ Regjeringen foreslår å lovfeste forskningsinstitusjonenes ansvar for forskningsetikk. De må legge til rette for at forskerne enkelt kan følge god praksis og ha et system for å avsløre uredlighet. – Vi vil sikre at alle forskere er godt kjent med anerkjente forskningsetiske normer. Derfor foreslår vi nå å pålegge institusjonene et ansvar for å lære opp sine forskere i forskningsetikk, sier kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen. Sektoren har dette ansvaret i dag også, men det har ikke vært lovfestet.

INNOVASJON

Får 35 millioner fra EU

■ Et stort europeisk forskningsprosjekt, ledet av Universitetet i Stavanger, skal utdanne unge innovasjonsforskere til å bidra til nyskaping i regionalt næringsliv. Totalt 14 stipendiater skal delta i prosjektet ved sine respektive universiteter rundt i Europa, hvorav to ved UiS. Flere av kandidatene skal også ha praksisopphold eller kontorplass ved regionale utviklingsselskaper i sine regioner. Det er første gang UiS har koordineringsansvar for et større EU-finansiert prosjekt, opplyser uis.no.

ETTERUTDANNING

Gjør regionen attraktiv

■ Den nye mastergradsutdanningen i profesjonsrettet pedagogikk ved Nord universitet vil gjøre regionen mer attraktiv, mener ordfører i Nesna Hanne Davidsen. – Det betyr mye for kommuner og barnehageeiere på Helgeland at vi har en mastergrad som kan bidra til å gjøre barnehage og skole enda bedre og regionen attraktiv for næringsliv og innbyggere, sier Davidsen på nord.no. Etterutdanningstilbudet er utviklet ved tidligere Høgskolen i Nesna som nå er en del av det nye Nord universitet.

UTDANNING

Omstridt godkjenning

■ Nokut har godkjent en bachelorutdanning i akupunktur. Men akupunktur er vitenskapelig omstridt. Hvordan kunne utdanningen godkjennes? spør professor ved Universitetet i Oslo, Kristian Gundersen i Aftenpostens Uviten-spalte. Han mener godkjenningen skyldes et politisk ønske om å bygge «bro mellom vitenskapelig og uvitenskapelig medisin». Nokut svarer Gundersen med at en faglig komité bestående av personer med høy kompetanse innenfor respekterte medisinske fagområder har godkjent studiet, om enn noe nølende.

LEDELSE

Kun for professorer?

■ Den neste rektoren ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet kan mangle både doktorgrad og professortittel. Styreleder Siri Hatlen har foreslått ikke å kreve denne kompetansen i utlysningen for å favne bredest mulig. Professor på NMBU, Arild Angelsen, reagerer: – Dette betyr at vi kan få en rektor som ikke har en forskers «svennebrev», altså doktorgrad, og en rektor som ikke selv har forsket og kjent på forskerne og undervisernes utfordringer og hverdag på kroppen, sier Angelsen til Khrono.

FORSKNING

Flere forsker på helse

■ Det ble utført 127 flere forskningsårsverk i 2015 enn året før i spesialisthelsetjenesten, viser en NIFU-rapport om ressursbruk til forskning ved helseforetak og private, ideelle sykehus. Økningen er i underkant av fem prosent, og tallene inkluderer årsverk utført av overleger, leger og psykologer i klinisk stilling, ansatte i forskerstillinger og ansatte i forskningsstøttefunksjoner. For 2015 rapporterte sektoren om samlede driftskostnader til forskning på 3,55 milliarder kroner i 2015.

FOTO: ARVE LINDVIG

I utstillingen «Himmelen over Sørlandet» ved Vest-Agder-museet deltok 30 personer som fortalte om sitt forhold til religion.

MUSEUM

MODIG PRISVINNER

Vest-Agder-museet har fått prisen Årets museum 2016, i konkurranse med Skimuseet i Oslo og Sør-Troms museum. Ifølge juryen er vinneren et ambisiøst museum, som utmerker seg gjennom sin tydelige samfunnsrolle: Museet tør å sette tabubelagte deler av historien på dagsordenen, og har de siste årene tatt opp temaer knyttet til religion, kropp og fattigdom. Vest-Agder-museet viser også hvordan man kan lykkes i å binde sammen svært ulike museumsenheter til én samlet og samkjørt organisasjon, mener juryen.

Vinn eller forsvinn

Kjemisk institutt i Bergen fekk endeleg pengar til eit dyrt forskingsinstrument. Ikkje alle er like heldige.

AV KJERSTIN GJENGEDAL

! CAUTION

**Strong
magnetic
field**

IKKE GÅ INN I ROMMET UTEN FØLGE

TA KONTAKT MED JOSE (MOB. 457 90 013) ELLER JARL (MOB. 952 16 056)

DO NOT ENTER THE ROOM UNNACCOMPANIED

PLEASE CONTACT JOSE (MOB. 457 90 013) OR JARL (MOB. 952 16 056)

Styrken på magnetfeltet avgjør kor store molekyl
ein kan studere med NMR-instrumentet.
(Foto: Paul Sigve Amundsen)

På Marineholmen i Bergen står ein firkanta boks med eit flunskande nytt NMR-spektrometer inni. NMR, eller kjernemagnetisk resonans, kan brukast til å finne strukturen til organiske molekyl og sjå korleis dei påverkar kvarandre. Då maskina vart operativ i slutten av mai, var det eit resultat av fleire år med press og forhandlingar og flikking på søknader for å skaffe pengar til instrumentet. Alle hjarto, i alle fall dei som interesserer seg for molekylstruktur, gledde seg. Endeleg hadde Noreg NMR-utstyr på nivå med resten av Europa.

Maskina til Kjemisk institutt, Universitetet i Bergen står fram i all si prakt på side 16–17.

Fekk nasjonalt utstyr

Maskina har eit magnetfelt som gjer at ein kan nå ein resonansfrekvens på 850 MHz for hydrogenatom, fortel førsteamanuensis Jarl Underhaug stolt – eit stort steg framover frå den gamle maskina på usle 600 MHz. Di sterkare magnetfelt, di større og meir komplekse molekyl kan ein studere.

– Før måtte ein til utlandet for å gjere slike testar. Det er alltid eit styr å reise med ei biologisk prøve som gjerne må pakkast i tørris. Så må ein bestille flybilletter og hotell og planlegge akkurat kva ein vil teste, lang tid i førevegen. Når instrumentet står her, er det mykje lettare å køyre det ei lita stund og sjå om datainnsamlinga fungerer slik du vil, eller om du må tilbake til laboratoriet og arbeide vidare med prøven din, seier Underhaug.

Det nye instrumentet i Bergen er flaggskipet i det som blir kalla den norske NMR-plattform, og som Underhaug er manager for. Plattformen inkluderer også to 800 MHz-instrument, eitt ved Universitetet i Oslo og eitt ved NTNU. Pengane kom frå Forskringsrådets nasjonale satsing på forskingsinfrastruktur: Vel 50 millionar kroner til instrument og drift i ein prosjektperiode på åtte år.

Nei og atter nei

I midten av oktober går fristen ut for ein ny søknadsrunde i infrastruktursatsinga. Dersom eit forskingsmiljø treng dyr infrastruktur, og institusjonen ikkje kan skaffe det med egne midlar, er det hit ein lyt vende seg. Fagmiljøa som nyttar NMR-teknikk i forskinga, nådde opp i konkurransen og fekk pengar i førre runde. Så heldig var ikkje Per Magnus ved Folkehelseinstituttet.

– Vi har søkt to gonger og fått avslag begge gongene, seier han.

Han og samarbeidspartnarane søkte om eit prosjekt kalla «Cohorts for Research». Prosjektet er knytt til dei store befolkningsbaserte helseundersøkingane som er til dels unike for Noreg, slike som Mor og barn-undersøkinga og Helseundersøkinga i Nord-Trøndelag (HUNT). Det er undersøkingar som samlar data ved hjelp av spørreskjema, innsamling av biologisk materiale, og intervju med eit utval av deltakarane. Infrastrukturpengane skulle brukast til digitale

verktøy for å følgje opp deltakarane i undersøkingane, og til system som kunne gjere det lettare for forskarar å hente ut data til forskingsprosjekta sine, som i dag er tidkrevjande og vanskeleg.

– Slike helseundersøkingar krev stor innsats både i form av pengar og arbeidskraft, og målet med dei er å studere årsaker til sjukdommar, seier Magnus.

– Vi tenkte at Forskringsrådet kanskje ville vere med på å leggje til rette for å gjere data-materialet frå undersøkingane meir tilgjengeleg for forskning, men fekk ikkje gjennomslag. Det Forskringsrådet har løyvd pengar til, er helse-registara og biobankdelen av undersøkingane. Men ein biobank har liten verdi dersom ein ikkje har ein aktiv kohort som ein kan følgje opp og samle inn data og bakgrunnsinformasjon frå.

Forskning på sparebluss

Då Magnus kom til Forskringsrådet midt i nittiåra og bad om støtte til Mor og barn-undersøkinga, fekk han til svar at det ikkje var pengar å få til slikt, men at det gjekk an å få støtte i form av stipendiatstillingar og prosjektmidlar når ein først hadde data å forske på.

– Og det har vi fått. Ein får prosjektmidlar, men ikkje støtte til den grunnleggjande infrastrukturen som gjer prosjekta moglege, seier han.

Dermed går helseundersøkingane vidare på sparebluss. No satsar forskarane på at alle gode ting er tre: Ein ny søknad skal sendast inn i haust, denne gongen basert frå Universitetet i Tromsø – Noregs arktiske universitet. UiT er medansvarleg for Tromsøundersøkinga, ei anna helseundersøking som skulle inngå i kohort-prosjektet.

– Dersom vi ikkje når opp denne gongen heller, er det ikkje så mange andre infrastrukturmidlar å søke på i Noreg. Vi får ein del finansiering frå USA fordi dei ser den forskingsmessige verdien av helseundersøkingane våre, undersøkingar som er vanskelege å utføre i land som USA. Og vi er heilt avhengige av pengane frå vårt eige institutt. Elles er det nokre få mesenar som gjev pengar til forskning, men kanskje helst til flotte og spektakulære maskiner. Personleg meiner eg at datainnsamlinga og databasane er det viktigaste å støtte. Utan det blir det inga forskning, seier Magnus.

Datasystem er infrastruktur

Då er det ei fattig trøyst at andre har fått støtte nettopp til nye datasystem for røktning av forskingsdata. NSD – Norsk senter for forskingsdata er i desse dagar i gang med å utvikle system for deponering og tilgjengeleggjering av forskingsdata, i tråd med nasjonale og internasjonale krav om open tilgang til forskingsdata. Prosjektet heiter NORDi og har fått 26 millionar kroner frå Forskringsrådet.

– NSD er i seg sjølv ein forskingsinfrastruktur som har til oppgåve å lagre og formidle forskingsdata og har gjort det i fleire tiår, først frå samfunnsvitskapane, og seinare for alle fagfelt. Men med desse midlane kan vi gjere løft som strekker seg utover vanleg drift, seier avdelingsdirektør Vigdis Kvalheim.

I tillegg til å lage ny søkeportal arbeider dei med å gjere det enklare for forskarar å arkivere data, å sitere datasett i publikasjonar, og å lage datahanderingsplanar for forskingsprosjekta sine. Brukarmedverknad og kursing skal gje forskarane eigarskap til infrastrukturen og eta-

– Ein får prosjektmidlar, men ikkje støtte til den grunnleggjande infrastrukturen som gjer prosjekta moglege.

PER MAGNUS, FOLKEHELSEINSTITUTTET

Fekk pengar:

Den norske NMR-plattform. Vert: Universitetet i Bergen, her ved Jarl Underhaug

Fekk pengar:

NORDi (Norwegian Open Research Data Infrastructure). Vert: NSD – Norsk senter for forskingsdata, her ved Vigdis Kvalheim

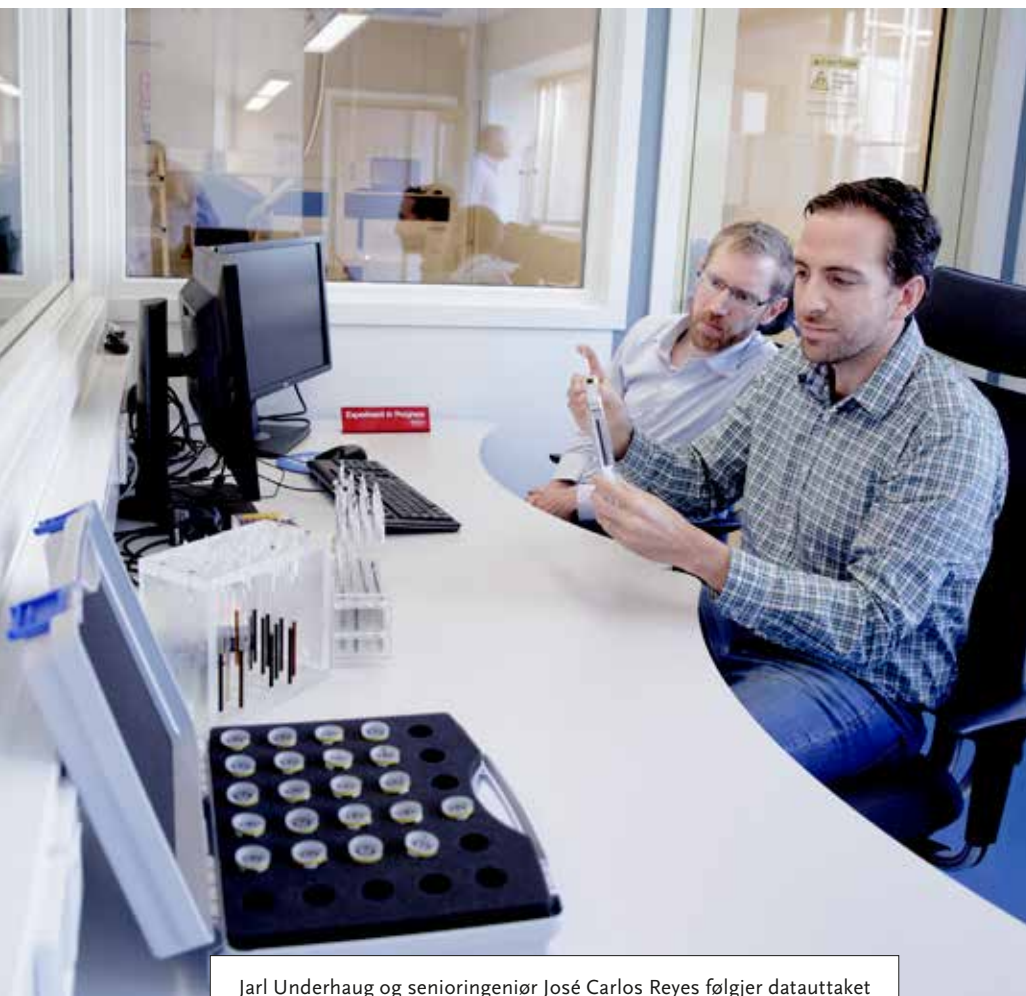
Fekk ikkje pengar:

Cohorts for Research. Vert: Folkehelseinstituttet, her ved Per Magnus

Fekk ikkje pengar:

Norwegian Center for Advanced Light Scattering. Vert: Høgskolen i Østfold, her ved Anna-Lena Kjøniksen

Jarl Underhaug og senioringeniør José Carlos Reyes følger datauttaket til NMR-maskina frå kontrollrommet. (Foto: Paul Sigve Amundsen)

blere ein kultur for deling av data.

– Open tilgang til forskingsdata er ikkje mogleg utan langsiktig lagring og forvaltning. Det trengst fornying heile tida. Så desse infrastrukturmidlane er viktige for oss, ikkje minst for å kunne få fullt utbytte av dei investeringane som er lagde ned i å samle, lagre og formidle forskingsdata gjennom meir enn førti år. Filosofien no er at ein investerer i felles infrastruktur for å utnytte investeringane i dataproduksjon og forskning betre, seier Kvalheim.

Kan ikkje dekke behovet

NSD har fleire søknader på trappene til årets søknadsrunde. Ideelt sett skulle Kvalheim ønske seg at grunnløyvinga til NSD var stor nok til at dei kunne sette av midlar til nyutvikling når det trengst.

– Men når finansieringssystemet er slik det er, er vi glade for at vi nådde opp i konkurransen om desse midlane.

Masterplanen for vitenskapelig utstyr heiter Norsk vegkart for forskingsinfrastruktur, seinast oppdatert i 2016. Der finn ein Forskringsrådets strategi for infrastruktur fordelt på temaområde, og dessutan ei oversikt over dei infrastrukturprosjekta som anten har fått støtte eller er blitt vurderte som støtteverdige, men som førebels står på vent.

– Behovet er stort fordi det heile tida skjer teknologisk utvikling som gjer at utstyr må fornyast og oppgraderast. Det gjeld alle fagområde, men kostnadane og fornyingstakta er spesielt høge innanfor dei eksperimentelle naturvitenskapane, i vid forstand, seier spesialrådgjevar Solveig Flock i Forskringsrådet.

– Utan utstyret vi har søkt om, blir det vanskeleg å få til samarbeidsprosjekt, seier Anna-Lena Kjøniksen. (Foto: Bjørn Gitte Hauge)

– Mange infrastrukturprosjekt gjeld deling og gjenbruk av data så ein får utnytta ressursane betre, seier Vigdis Kvalheim. (Foto: Njord V. Svendsen)

– Brukarmedverknad er viktig for å få forskingsstøtte, og infrastrukturmidlar ville ha hjelpt oss med det, seier Per Magnus. (Foto: Folkehelseinstituttet)

For nokre år sidan vart behovet for investeringar i infrastruktur estimert til å ligge på gjennomsnittleg 800 millionar kroner i året, eit anslag som Forskringsrådet meiner framleis gjeld. Men det finst berre 500 millionar i året til utdeling over Forskringsrådets budsjett. For å utnytte pengane best mogleg krev Forskringsrådet at søknader om infrastruktur skal vere av nasjonal interesse. Søker du om eit instrument som berre kjem ditt eige institutt til gode, kan du gløyme å få pengar. Men sjølv nasjonal interesse er ikkje nødvendigvis nok.

– Må ha noko å tilby

– Prosjektet vårt fekk veldig god score av ekspertpanelet, og eg har vore i kontakt med mange forskarar som var interesserte i å bruke utstyret, og som er lei seg for at det ikkje vart noko av, seier professor Anna-Lena Kjøniksen ved Avdeling for ingeniørfag ved Høgskolen i Østfold (HiØ).

Søknaden hennar i førre runde av infrastruktur-utlysinga gjaldt ei pakke med avanserte instrument for måling av lysspreiing frå partiklar, som skulle samlast ved HiØ under nemninga Norwegian Center for Advanced Light Scattering. Det er viktig for alle som jobbar med små partiklar og treng å vite nøyaktig kor store dei er, som når ein skal lage legemiddel eller studere og endre på eigenskapane til eit material.

– Det er snakk om avanserte instrument som enno ikkje er kommersielt tilgjengelege, utstyr som ein må kunne litt om for å kunne bruke det. Ideen min var å bygge opp eit senter her hos oss der vi kunne ha alle instrumenta på same stad, og dermed måle ulike ting med komplementære teknikkar.

Men søknaden slapp ikkje igjennom nålaug, og resultatet er at mykje forskning ikkje kan utførast. Alternativet er å reise til andre laboratorium.

– Men det er ikkje så mange stader som har denne typen instrumentering, og spesielt ikkje den pakkeløysinga som eg ønskte meg. For å få same resultat må ein kanskje reise til fem ulike stader. Og sjølv om det går an å reise, så blir du ikkje ein interessant samarbeidspartnar om du ikkje har noko å tilby i retur.

Vanskeleg å henge med

Infrastruktur kan bety vinn eller forsvinn for eit forskingsmiljø, meiner Kjøniksen.

– Ja, definitivt. Det er enormt vanskeleg å henge med i kapplauget om ein ikkje investerer. For å skaffe denne pakken eg drøymmer om, er vi nøydde til å ha ei stor løyving frå Forskringsrådet. No prøver eg i staden å få til ein light-versjon og skaffe pengar til eitt av instrumenta, i det minste. Men det er ikkje så mange andre stader å søke. Vi har sterk støtte frå leiinga ved HiØ, men dei kan ikkje ta på seg ei så stor investering.

Kjøniksen spekulerer på om det at ho representerer ein liten høgskule, kan ha hatt noko å seie.

– Inntrykket eg fekk ved å lese mellom linjene, var at Forskringsrådet ikkje er interessert

i å gje ein stor infrastruktur til ein liten høgskule, så dersom vi skal prøve på nytt, må vi nok samarbeide med eitt eller fleire av universiteta. Men då endar det gjerne med at ein må fordele instrumenta mellom institusjonane, og min intensjon var tvert imot å ha alt på ein stad så ein kan få gjort alt ein treng der.

Må samarbeide

Forskringsrådet inviterer ikkje institusjonane til å søke om spesifikke infrastruktur, men forventar at søknadene spring ut frå behova i forskingsmiljøa og dessutan støttar opp om dei prioriterte forskingssatsingane i Noreg. Det fortel direktør ved Avdeling for forskingsinfrastruktur, Asbjørn Mo.

– Vi nyttar internasjonale ekspertpanel som uttalar seg om verdien av vitskapen ein forventar at infrastrukturen kan føre til. Det er også eit element at forskingsmiljøa samarbeider der det er nyttig, slik at vi ikkje får konkurrerende søknader innanfor same område. Dersom ulike miljø søker om tilnærma same infrastruktur, vinn ikkje søknaden fram i konkurransen, og søkarane bør bli samde om ein felles søknad i neste utlysing, seier Mo.

Det var grunnen til at kjemikarane og molekylærbiologane i Bergen drog ut på friarferd til UiO og NTNU. Før søknaden fekk gjennomslag, var det ikkje reint lite av dragkampar og forhandlingar mellom institusjonane som måtte til. Støtte frå leiinga var viktig for at UiB enda som vertsinstitusjon for plattformen, trur Jarl Underhaug. UiB forplikta seg til å bidra med eigne midlar, og har finansiert bygget der maskina står, og tre stillingar knytte til instrumentet, inkludert hans eiga.

Kjøp er berre byrjinga

Men pengar til investeringar er berre første steget. Neste utfordring er å sikre pengar til drift. Det dekkjer ikkje Forskringsrådet, bortsett frå i unntakstilfelle.

– Det er meininga at drifta av NMR-plattformen skal betalast av brukarane gjennom prosjektmidlar. Men så er det jo ikkje alle prosjekt som får finansiering. Problemet for Kjemisk institutt, som er vert for instrumentet, er at det er dyrt å ha det ståande anten det er i bruk eller ikkje. Då vil det trass i alt vere betre å la forskarar få bruke det gratis, slik at det i alle fall kjem data og publikasjonar ut av det, seier Underhaug.

Som manager er han ansvarleg for at NMR-plattformen har ein sunn økonomi, og han ser for seg at det å hjelpe folk med søknadsskriving vil vere ein del av ansvaret.

– Det blir viktig å kome inn på eit tidleg tidspunkt og hjelpe forskarane å tenkje igjennom kva dei eigentleg treng, seier han.

Så spørst det berre kor lenge den skinande nye 850 MHz-en vil vere god nok.

– Ja, sei det. Ein ventar at dei første 1,2 GHz-instrumenta snart vil vere klare. Då snakkar vi prisar i hundremillionarsklassen. Men vi håpar jo at prisen vil gå ned med tida. ■

Kriterium for utstyr

Nasjonal satsing på forskingsinfrastruktur finansierer satsingar som:

- har brei nasjonal interesse
- kan danne grunnlag for internasjonalt leiande forskning
- finst ein eller få stader i landet
- er tilgjengelege for relevante forskingsmiljø og næringar

Nemninga forskingsinfrastruktur inkluderer:

- e-infrastruktur, som tungreknemaskiner eller elektroniske løysingar for data-handtering
- vitskaplege databasar, som registerdata og tidsseriar
- vitskaplege samlingar, som biobankar eller gjenstandsamlingar
- vitskapleg utstyr, frå basisutstyr til avanserte instrument
- store forskingsfasilitetar og installasjonar

(Kjelde: Forskringsrådet)

Kva infrastruktur står øvst på ønskelista di?

ANDERS BAKKEN Forskar, Velferdsforskningsinstituttet NOVA

– Fleire longitudinelle data der vi kan følge ungdommar gjennom ungdomstida

og over i vaksenlivet. Både pengar og personell set grenser for slikt, men pengar hjelper jo alltid.

KRISTIAN NYMOEN Førsteamanuensis, Institutt for musikkvitenskap, UiO

– Eg er faktisk veldig nøgd med utstyret på rørslelaben vår, som vi fekk i 2008. Der

kan vi studere korleis folk rører seg til musikk, og dermed få ei betre forståing av musikkoppleving.

ANNE GRETE HESTNES Professor, Institutt for byggekunst, historie og teknologi, NTNU

– Eg ønskjer meg fleire testbygningar, med men-

neske i. Eg jobbar med energiløysingar i bygg, og vi kan simulere mykje, men om vi ikkje kan sjå korleis folk bruker løysingane, får vi ikkje heile svaret.

DANMARK

ØKTE KUTT

Danmarks regjering kutter i finansieringen av universitetene og studiefinansieringen, skriver University World News. Et årlig kutt på to prosent, som skulle gjelde fra 2016 til 2019, blir forlenget til 2020. Frem mot 2025 skal også stipender til mastergradsstudenter kuttes. Nedskjæringene møter stor motstand blant arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner. – Regjeringen tar ressurser fra den yngre generasjonen for å gi skatteuttak til de etablerte generasjonene, sier Lars Qvistgaard, leder av danske Akademikerne.

DANMARK

– Sterkere statsstyring

■ Danmarks regjering blir i danske Forskerforum anklaget for å legge opp til sterkere statlig styring av universitetene. En rapport gjennomført for regjeringen av konsultantselskapet Nextpuzzle konkluderer blant annet med at universitetsstyrene i større grad skal oppføre seg som overordnede embetsmenn. Kommandolinjen mellom statsråd og styret bør også styrkes, slik at «styrene tar ansvar for institusjonenes samfunnsmessige forpliktelser, også i forhold til de politiske målsettinger», konkluderer rapporten.

PAKISTAN

Ti tusen til USA

■ Kommisjonen for høyere utdanning i Pakistan vil sende ti tusen akademikere til USA for å gjennomføre doktorgradsstudier, skriver Dunya News. Tiltaket er en del av en større plan for å øke kompetansen på fagområder som jordbruk, medisin, energi og klimaendringer. Regjeringen jobber også for å desentralisere utdanningsinstitusjonene gjennom å opprette flere lokale campuser og ta i bruk nettundervisning. – Dette vil gi studenter mulighet til høyere utdanning der de bor, sier utviklingsminister Ahsan Iqbal.

USA

Ulikt i nord og sør

■ Sørstatene kutter langt mer i offentlig høyere utdanning enn statene i nord. Det fører til økninger i studieavgiftene, som gjør utdanning mindre tilgjengelig for den delen av landet som allereide har USAs største fattigdomsproblemer, skriver The Hechinger Report. Tre av fem stater som har redusert finansieringen mest per student mellom 2008–2016, er i sør. Samtidig er flere sørstater blant dem med lavest utdanningsnivå i USA.

TYSKLAND

Vil forby slør

■ I Frankrike diskuterer man hva muslimske kvinner kan ha på seg på stranden. I Tyskland går debatten om kvinners klesdrakt på universitetene, rapporterer The New York Times. I et forslag fra regjeringen skal ansiktsslør forbys ved skoler og universiteter, og når kvinnene kjører bil. Forslaget ble fremmet av innenriksminister Thomas de Maizière, og støttes av Angela Merkel. – Fra mitt ståsted har en fullt tildekket kvinne små muligheter til full integrering i Tyskland, sier Merkel.

FOTO: FLICKR/CC

USA

Kutter «trigger warnings»

■ Som det første universitetet i USA har University of Chicago (bildet) valgt åpent å avvise bruk av såkalte «trigger warnings» og «safe spaces». Advarslene om temaer som kan vekke traumatiske opplevelser, og «trygge områder» hvor alle skal kunne føle seg fri for trakassering, har bredt om seg ved amerikanske universiteter de siste årene. Ifølge The Washington Post har universitetet i et brev til nye studenter informert om at studentene må forvente seg diskusjoner og meningsutvekslinger, også ubehagelige.

FOTO: FLICKR/CC

AUSTRALIA

Skal avsløre studentjuks

■ Fire større australske universiteter prøver ut en ny måte å avsløre juks blant studenter på, skriver The Sydney Morning Herald. Dataprogrammet Cadmus skal kunne avdekke om studenter lar andre gjennomføre eksamensinnleveringer som leveres på nett. Programmet sporer nemlig studentenes tastetrykk mens de skriver på oppgavene, og lærer seg deres unike måte å skrive på – om fingrene flyr eller nøler over tastaturet, eller om visse feil gjentas. Studentene skal også varsles om plagiatreglene hvis store mengder tekst kopieres inn.

FOTO: FLICKR/CC

Saken om Paolo Macchiarini, som står anklaget for forskningsjuks med døden til følge, har ført til at flere ansvarlige har måttet gå av.

FOTO: LARS GRANSTRAND/SVT

SVERIGE

HODENE RULLER

To nye rapporter om Macchiarini-saken setter Karolinska institutet (KI) og Karolinska universitetssjukhuset (KS) i et grelt lys: Paolo Macchiarini ble ansatt i 2010 ved KI og KS til tross for advarsler, negative referanser og påviste feil i hans CV. Han har senere blitt anklaget for ulovlige forskningseksperimenter på mennesker. Regjeringen reagerer nå med å bytte ut flere styremedlemmer og avskjedige Harriet Wallberg som leder for kontrollorganet Universitetskanslersämbetet, siden hun var rektor ved KI i 2010.

FOTO: FLICKR/CC

STORBRITANNIA

Vil flytte til EU

■ Ledende britiske universiteter vurderer å åpne campuser i EU, skriver The Guardian. Formålet er å beholde avgjørende forskningsfinansiering og forskningssamarbeid etter Storbritannias kommende brudd med EU. Etter Brexit-avstemmingen har forskningsmiljøet opplevd stor usikkerhet rundt EU-samarbeidet. Storbritannia er det landet som henter inn mest forskningsmidler fra EU, og universitetene ser nå på alternativer for å beholde sin posisjon utenfor unionen.

EUROPA

– EU taper på Brexit

■ Det er ikke bare Storbritannias forskningsmiljøer, men hele det europeiske forskningssystemet som kan tape på Brexit. Ifølge Swiss Federal Institute of Technology Zurich vil det være behov for helt andre finansieringsordninger som følge av Storbritannias utmelding, fordi det vil ramme hele Europas forskningsmiljø om noen av de fremste britiske universitetene ekskluderes, skriver Times Higher Education.

FOTO: FLICKR/CC

Alle synes å være enige om at Norgeshistorie.no er en fantastisk gave til det norske folk.
Nå vil ansvarlig redaktør Tor Egil Førland ha mer krangel.

EN GOD HISTORIE

TOR EGIL FØRLAND | Redaktør for Norgeshistorie.no i samtale med Bår Stenvik
Foto: Erik Norrud

Da Norgeshistorie.no ble tildelt Formidlingsprisen 2016 fra Universitetet i Oslo, la priskomiteen vekt på at den ville anerkjenne «gjenomføringen av et omfattende og komplisert prosjekt». Nettstedet er resultatet av et samarbeid mellom Institutt for arkeologi, konservering og historie, Universitetets senter for informasjonsteknologi (USIT) og digitaldesignbyrået Netlife Research. Mer enn 100 fagfolk har gått sammen om å levere over 500 letteste artikler om norgeshistorien, ledsaget av mer enn 800 fotografier, kart, grafer, malerier og tegninger. Det ferske nettstedet, lansert 4. desember 2015, var dessuten ifølge komiteen allerede blitt «et levende verktøy som gjør det mulig for brukerne å komme med tilbakemeldinger».

Instituttleder Tor Egil Førland¹, som tok imot prisen på vegne av alle som har bidratt til Norgeshistorie.no, og fungerer som ansvarlig redaktør, forteller at tilbakemeldingene er viktige for å skape kontakt med leserne.

– Folk er forbausende nøye, de påpeker at i den artikkelen står én ting, og i den andre står det noe annet, og det kan jo ikke stemme? Noen ganger har forskjellige forfattere basert seg på ulike estimater, og dessuten er det jo feil i alle bøker og nett-verk, så vi har nytte av folk med detaljkunnskap og lokalkunnskap, som kan rette opp feil og finne uklarheter. – **Hva med trollene da, ser dere noe til dem?**

– På Facebook har vi en utfordring med folk som burde tenkt seg om litt mer eller ventet til de var edru, før de skrev. Om ikke netttroll, så i alle fall folk som ikke formulerer seg på vis som universitetet kan gi sitt stempel. Denne siden er jo en universitets-facebookside, og da er det begrenset hvor mye av hets og sjikane du kan tillate. Men med en del temaer, som religion eller krigen, vet du bare at det vil komme en viss type reaksjoner. Da må vi bruke tid på å renske opp, og det er synd, for vi vil heller bruke tid på spennende historiediskusjoner.

Det har vært redaksjonens ønske å «framstille historien som fortelling», og presentasjonen på nettsiden er svært enkel, med en historisk linje fra steinalder til oljealder, hvor man klikker seg inn på hver periode til en hovedartikkel, og deretter til en rekke underartikler.

– **Hvilke perioder er mest populære?**

– Jeg er jo samtidshistoriker, og var litt overrasket over at steinalderen var så populær. Men arkeologene var ikke overrasket, de vet at folk er «steingale». Ellers er vikingtida, krigen og helt nyere tid de sikre vinerne. Det betyr også at det er en del spennende perioder som leses mindre, men sånn er det bare. På forsida ligger det alltid en aktuell

– Vår ambisjon er at Norgeshistorie.no skal bli hovedkilden til kunnskap om norsk historie.

sak², så der kan vi prøve å dra folk bort fra de mest opplagte stedene. De finner jo fram til krigen uten at du dytter dem dit.

– **Hvilke utfordringer gir den formen for «historiefortelling» som dere har valgt som ramme?**

– Det er vrient å formidle struktur, særlig når den strekker seg over lang tid. Fernand Braudel, den franske Annales-historikeren³ fra forrige århundre (1902–85), har et innflytelsesrikt bilde av tre typer historisk tid: Først de veldig langsomme, dypstrukturelle tingene, der demografiske og geografiske trekk kommer inn. Så et mellomlag, med endringer i økonomiske sykluser. Og så har du laget på toppen – overflaten, hendelsene, kongene og krigene. Det er lettere i vårt format å formidle tingene på toppen enn de som er lenger nede i lagene – et dilemma uten noen enkel løsning. Og når vi splitter opp norgeshistorien i nitten perioder fra steinalder til oljealder, er det vanskeligere jo nærmere vår tid du kommer, og jo kortere periodene blir. Steinalderen varer jo i flere tusen år, krigen i fem.

– **Dette har vel også å gjøre med å balansere det som er mest fengende, mot det som er mindre tilgjengelig?**

– Ja, hvor mye kjøtt og blod og dramatikk skal du ha, og hvor mye mer analytisk, vitenskapelig historie skal det være?

– **For de fleste legfolk er kanskje historie litt sånn «Harald hårfagre samlet Norge»?**

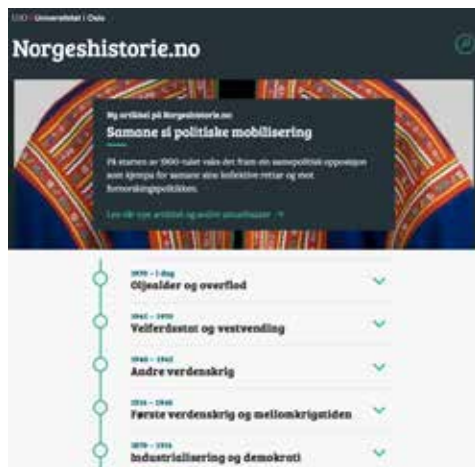
– Det er et godt eksempel – flere artikler hos oss tar tak i forestillingen om Harald Hårfagre, sånn som Snorre har beskrevet den, og bedriver myteknusing: *Han samla ikke Norge til et rike. Han var ikke fra Vestfold. Viken, altså Oslofjorden, var dansk helt til 1240 omtrent. Og Gyda var ikke den som sto bak og eggja han.* Sånn kan vi skape dramatikk i stoffet. Vi forteller at «noen sa det var sånn, det har vi trodd – men det var noe annet som foregikk».

– **Så dere får begge deler, dere låner dramatikken ...**

2 I skrivende stund: «Samene og stemmeretten».

3 Annales-historikerne var en gruppe franske historikere i det tjuende århundret som tok sitt navn fra publikasjonen *Annales d'histoire économique et sociale*, og nettopp la vekt på langsiktige sosiale prosesser i sin tilnærming til faget.

¹ Instituttleder og professor ved Institutt for arkeologi, konservering og historie. Samtidshistoriker, har skrevet mye om 68-er-generasjonen, blant annet en bok om Club 75 historie.

På forsiden av Norgeshistorie.no kan man selv velge hvor man skal stupe inn i fortellingen om landet vårt ...

... og så trekker man et dypt oversiktsdrag ...

... før man dykker videre ned til de mer spesifikke hendelsene.

– ... og får inn kildekritikken.

– Dette er jo et sted dere skiller dere fra inspirasjonskilden, danmarks-historien.dk. De har flere innganger til historien, blant annet en egen del av nettstedet med bare myteknuse-artikler.

– De har jo en mer ... vi kan si *postmoderne*, *rotete* eller *spennende* struktur, mens vår er enklere. Det finnes gode argumenter for begge deler, og du får ikke alt. Deres er kanskje mer visuelt spennende, mens vår er mer oversiktlig, og lettere å navigere på små telefonskjermer.

Redaksjonen har ifølge Førland ikke jobbet ut fra noen nedfelte retningslinjer om hva som er god formidling, men de har hatt en gjennomgående tanke om hvordan stoffet må balanseres.

– Det skal være *lødige* – verdifullt, viktig og ordentlig, sånn som du får på universitetet. Vi har lagt stor vekt på at det skal være fagfelleverd, at hver artikkel ikke bare er én historikers synspunkt, men også kvalitetssikret og universitetsautorisert. Den andre biten er at det skal være *lettfattelig*. Historikere er trent til å skrive for allmennheten, vi får mye gratis der, samtidig har vi brukt mye redaktørarbeid til å minne forfatterne om at dette ikke er en bok eller en doktoravhandling. Du må skrive sånn at en elev i videregående skole forstår det – og du må skrive i nettformatet: Viktigste ting først, forholdsvis korte avsnitt, sånt som ikke sitter i fingrene for folk som er vant til å skrive bøker. I all hovedsak tror jeg vi har fått til å gjøre det lødige lettfattelig.

Førland mener at en nøkkel for tilgjengeligheten er at stoffet skal være «gjennomlenket».

– Vi lenker både til interne ting og ut til Store norske leksikon og Nasjonalbibliotekets Bokhylla.no, så folk skal i teorien ikke trenge å bevege seg fra skjermen sin for å finne kildene. Ambisjonen er å gjøre det mest mulig *letevennlig*.

Førland har tidligere vært aktivt ute for å forsvare faghistorikernes verdi, for eksempel da han kritiserte at «amatøren» Victor Norman, en økonom, hadde fått oppdraget med å skrive Risørs historie⁴.

– Norgeshistorie.no kan ses som en slags demonstrasjon av hva faghistorikere kan, i motsetning til amatører på Wikipedia og i Risør?

– Haha, jeg har ikke tenkt Risør inn i dette på noe vis, men vi kan kalle Norgeshistorie.no en visning av hva vi kan, noe av det viktige vi som universitet kan levere, at det er faghistorikere som skriver, og at det kvalitetssikres. Wikipedia er fantastisk – jeg bruker det masse selv – men vi lenker ikke dit, bare til steder som har faglig forankring.

Da Forskningsrådet evaluerte norsk historieforskning i 2008, etterspurte rapporten at historikerne i større grad skulle «problematiskere og destabilisere grenser i tid og rom, snarere enn å bekrefte og homogenisere dem», og at historiefaget skulle «utfordre» teorier som bar preg av «et teleologisk syn på samfunnsutviklingen» – altså et syn som leser tidligere hendelser som noe som leder uavvendelig fram mot et mål: den tilstanden vi har i dag. Rapporten ble fulgt av en lang debatt i historikermiljøet om «metodologisk nasjonalisme» og hvorvidt norske historikere var for «innkrøkt i seg selv» og nasjonale perspektiver på norsk historie.

– Hvilken innflytelse får slike fagdebatter på formidlingsprodukter som Norgeshistorie.no?

– Innvirkningen er nok først og fremst indirekte. Vi tenker for eksempel at vi har nå engang denne nasjonalstaten, og som landets største universitet skal vi formidle den nasjonale historien. Andre kan lage lokale varianter, for eksempel Risørhistorie.no.

– Men hva med ideen om norgeshistorien som teleologisk fortelling med vår tid som endepunkt, utfordrer dere slike konstruksjoner?

– Noe av det god historie og arkeologi skal gjøre, er å vise at ting vi tar for gitt, ikke er eller var gitt. For gode historikere er dette internalisert, så det er nettopp noe av det som god universitetshistorie, skrevet av fagfolk, skal gjøre. Det mener jeg framkommer om du ser på tekstene om samlingen av riket og 1814 og 1905.

4 I DN 26. august 2015 reagerte Førland slik på tildelingen: «Norman er samfunnsøkonom. Han har ikke forutsetninger til å skrive Risørs historie. Kommunen kaster bort seks millioner kroner ved å gi oppdraget til en amatør.»

Tor Egil Førland byr gjerne kolleger på et parti sjakk, men holder seg unna sjakkmetaforene i historieformidlingen. – Enten blir det for banalt, eller så blir det altfor komplisert, forklarer han.

– Da snakker du fortsatt om en autoritativ fortellerform: «Her er mytene, og her er sannheten» – men hva med forskjellige måter å lese historien på, en åpning for at ikke alt er objektivt?

– Det er lett å tenke på historien som noe gitt: «Her har vi det, sånn var det», og Norgeshistorie.no beveger seg nok et godt stykke i retning av konsensushistorie – men en av de tingene jeg ønsker meg for videreutviklingen, er mer krangel. Mer visning av at historikere er uenige med hverandre, og at de kan være det på faglig solid grunnlag. Det er en del av akademisk histories fortrinn å kunne vise at vår oppfatning av fortida er kommet som et resultat av ulike versjoner og forestillinger, som er prøvd mot hverandre – og at det fortsetter i dag. Nå har vi én artikkel om hvert tema, men jeg hadde gjerne sett at det fantes to artikler om en del omstridte tema, fra to historikere som representerte forskjellige synspunkter. For eksempel om svartedauden: Var det rottene som brakte pesten, eller var det ikke det? Tilsvarende er det lett å tenke seg noe sånt om krigen – uten at jeg skal starte en krigshistorie-krig, mener jeg det er rom for mangfold i framstillingene, for eksempel om motstandsbevegelser, likvideringer og kommunistenes rolle. Det er veldig mange tema som ikke har falt til ro ennå.

Etter lanseringen er Norgeshistorie.no flere ganger trukket fram av kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen som et eksempel på «både verdien og nytten av humanistiske fag». Nettsiden er også priset som noe som kan skape nasjonal identitet i en multikulturell tid.

– Har dere tenkt på prosjektet som noe identitetsskapende?

– Vi tenker ikke så mye «her er vårt bidrag til den nasjonale identiteten», som at det er et bidrag til den *nasjonale historiske bevisstheten*. Det ligger noe mer kritisk i det enn «nå skal vi bygge nasjonalfølelse». Det er ikke noe galt i å bygge kollektiv identitet – det må et samfunn ha om det skal henge sammen. Men vår primære oppgave som akademikere, historikere og arkeologer er ikke å etablere den, men å stille spørsmål

– En av de tingene jeg ønsker meg for videreutviklingen er mer krangel.

ved den, og igjen vise at ting ikke er så enkelt og gitt. Jeg tror i alle fall ingen som åpner Norgeshistorie.no, blir i tvil om at norske arkeologer og historikere er samfunnsnyttige.

– Hadde det vært en idé å ha siden tilgjengelig på engelsk også?

– Det hadde vært fint. Om noen vil drysse pengene som trengs til oversetting, ned over oss, så gjør vi mer enn gjerne det. Men det er et forholdsvis stort arbeid.

Arbeidet med nettsiden er til nå finansiert som et spleiselag mellom universitetet og Fritt Ord, mens instituttets folk har brukt både arbeidstid og fritid for produsere artiklene.

– Hvordan tenker dere om den prioriteringen opp mot forskning?

– Dette er en måte å gjennomføre formidlingsoppdraget vårt på. Selvfølgelig tar det tid og krefter som folk kunne brukt på andre ting. Men vi har over hundre forfattere, hvorav omtrent halvparten er fra UiO, så byrden og belastningen har vært fordelt over mange. Noen har lagt ned en svær formidlingsinnsats, Hans Jacob Orning har for eksempel skrevet femti artikler – det viser stor formidlingsglede.

– Men har prosjektet en potensiell skyggeside?

– Vi må passe på at vi ikke formidler så mye at det går ut over forskningen. Dette er ikke forskning, og hver time vi bruke på dette, er en time tatt fra regulær forskning og undervisning. Men vi mener at vi må ha dette i en tid der nettet er den primære informasjonskanalen, særlig for unge mennesker. Vår ambisjon er at Norgeshistorie.no skal bli hovedkilden til kunnskap om norsk historie. ■

Bokhistorie i tusen bitar

Bitar av handskrivne mellomalderbøker vart seinare brukte til innbinding av rekneskap. No prøver forskarane å pusle dei saman.

TEKST: JOHANNE LANDSVERK FOTO: ERIK NORRUD

Gamle lensrekneskap kan avsløre kva for bøker som fanst i eit klosterbibliotek, seier Tor Weidling (t. v.) og Espen Karlsen.

PROSJEKT:

å dokumentere innholdet i eit klosterbibliotek frå mellomalderen

FORSKARAR:

forskningsbibliotekar Espen Karlsen ved Nasjonalbiblioteket og førstearkivar Tor Weidling ved Riksarkivet

METODE:

identifisere og samanlikne bokfragment og innbindingsmåtar

UUNNVERLEG VERKTØY:

oppslagslitteratur, spesialprogram på data, Google

Ein bit av den latinske bibelen er sydd på som forsterking av rekneskapsboka frå 1624–1625. Fra Hardanger og Halsnøy kloster len.

Så her, korleis boka er forsterka med påsydde bitar av pergament. Tor Weidling viser fram ei rekneskapsbok frå 1624–25. Dei små lappane som er festa til bokryggen, er tydeleg klipte ut av ei handskriven latinsk bok.

– Dette er utklipp frå den latinske bibelen, som er brukt til å binde inn lensrekneskap på 1600-talet, fortel Weidling. Han er førstearkivar i Riksarkivet, og saman med forskningsbibliotekar Espen Karlsen ved Nasjonalbiblioteket har han i årevis studert den gamle fragmentsamlinga her i Riksarkivet. Samlinga inneheld mellom fem og seks tusen *fragment* – brottstykke av bøker frå mellomalderen handskrivne på pergament, det vil seie preparert skinn. Nokre fragment kan vere små lappar, medan andre er heile, lause boksider.

Gjenbruk av bøker

På 1500-talet vart handskrivne pergamentbøker tekne frå kvarandre og brukte som omslag og forsterking ved innbinding av bøker. Trykte bøker vart tekne i bruk, og etter reformasjonen mista dei katolske bøkene sin nytteverdi.

– Vi veit at den siste erkebiskopen Olav Engelbrektsson i 1537 nytta blad frå Bibelen til å binde inn rekneskapsbøker. Dei fleste handskrivne bøkene enda elles som innbindingsmateriale for lensrekneskapar i perioden 1540–1640, og dette er ein av grunnane til at så få bøker frå mellomalderen er bevarte, fortel Karlsen.

Fragmenta er difor ei hovudkjelde til norsk bokhistorie før reformasjonen, og Weidling og Karlsen vil finne ut kva for bøker som vart nytta, kva for rekneskap dei er brukte på, og kva måte dette vart gjort på.

I fleire år har dei identifisert pergamentbitane.

– Vi ser om det finst fleire fragment frå same bok, og då kan vi finne ei rekkefølge ut frå innhaldet. Slik kan vi rekonstruere ei bok så langt det let seg gjere. Berre ein liten bit kan vere nok til å dokumentere kva for bok det er snakk om. Deretter knyter vi funna til lensrekneskapane, der vi leitar etter mønster og opplysningar, seier Karlsen.

For det er ikkje berre lett å oppspore boksidene:

– Fragment frå den same boka kunne bli brukte som omslag rundt rekneskapar som vart sende til rentekammeret i Danmark og rundt rekneskapar som vart igjen i Noreg.

Kvar fut sin stil

Ifølgje Weidling kan ein kjenne att særtrekk frå ulike område i Noreg, både når det gjeld synging og korleis fragmenta er brukte.

– Nokre stader hadde dei fast storleik på fragmenta, og dei gamle bøkene vart kutta opp på heilt bestemte måtar. I Akershus len kan bø-

kene vere kutta i ulik storleik og form og sydde på ulike vis, og det er eit teikn på at fire–fem ulike futar har stått for synging. Då er det lettare å kjenne att synging laga på Hardanger og Halsnøy kloster len i Sunnhordland, som ligg heilt for seg sjølv og er eit ørlite len.

Karlsen fortel at materiale frå Halsnøy kloster, som er eit augustinarkloster frå 1100-talet, har ført til nye funn:

– Då eg heldt på med eit større bokprosjekt om latinsk bokkultur i norsk mellomalder, oppdaga eg at fragment frå Halsnøy kloster skilde seg ut. Mange av fragmenta var uvanleg store til å vere brukte så seint som i 1630- og 40-åra. Dette tyder på at innbindinga var gjort på ein stad der ein hadde eit forråd av pergament. Andre stader var lageret i stor grad brukt opp på den tida, og det var berre små bitar igjen, seier Karlsen.

Fann restar av bibliotek

No har dei to forskarane funne 35 heile blad frå same manuskript som alle kjem frå Halsnøy.

– Pergament er jo mykje meir haldbart enn papir, og vil overleve mykje lenger enn datafilene vi lagar i dag.

ESPEN KARLSEN

– Dette er heilt unikt, og spesielt for Halsnøy kloster, seier Weidling.

Han seier det som regel er vanskeleg å argumentere for nøyaktig opphav til fragment frå Oslo eller Bergen, der det er mange ulike institusjonar dei kan vere henta frå.

– Ein lensherre i Akershus kunne ta pergament frå ei gammal bok eller to som låg på Akershus, i Mariakyrkja eller domkyrkja i Oslo, og delar frå det same manuskriptet vart spreidde rundt i lenet. Men på Halsnøy er det motsett.

Der heldt også lensadministrasjonen til, og vi er sikre på at manuskript frå klosterbiblioteket har blitt brukt til å binde inn rekneskapane på Halsnøy, og ingen andre stader.

Det er også sjeldan at dei finn så mykje materiale:

– Vanlegvis vil ein finne eitt fragment frå ei side i ei bok, eller to fragment frå ulike sider, og kanskje finn ein nesten nok til å rekonstruere ei side. Men her har vi funne større restar av eit klosterbibliotek, til saman i underkant av

Bokside frå tidleg på 1000-talet. Skrifttypen er ein engelsk variant av såkalla karolingisk minuskel, som spreidde seg til Noreg.

40 bøker, dei fleste på latin og nokre nordiske.

I eit kloster var det ikkje berre liturgiske bøker, men også teologiske kommentarar til bibelske bøker frå kyrkjefedrar.

– I tillegg fanst det juridisk litteratur og ikkje minst kyrkjerettsleg materiale, seier Weidling.

Lærer av kvarandre

I kjellaren i Riksarkivet gløder dei to forskarane av begeistring. Dei vil vise fram dei eldgamle skattane: – Kva er dette? Er det 1400-talet? spør Weidling. – Nei, det er nok nærmare 1300-talet, svarar Karlsen.

Dei samarbeider tett.

– Eg har doktorgrad i latin, og har sett meir på bokstavformer og innhald i tekstane, medan Tor er suveren på rekneskap, og er ein stor kjennar av administrasjonshistorie frå 1500 og fram til 1814.

– Vi lærer heile tida vi av kvarandre, seier Weidling.

Fram frå hyllene hentar dei liturgiske verk, med handskrivne songtekstar på latin. Mykje av materialet i samlinga er missale, som var hovudbøkene under messa.

– Dei fleste messebøkene i fragmentsamlinga er skrivne på 1100-talet. Dette var det store hundreåret då ein bygde flest kyrkjer, og ein trong liturgiske bøker, seier Karlsen.

Eldste i Noreg

På bordet ligg ei av dei eldste boksiden som er bevart i Noreg.

– Dette fragmentet er frå tidleg på 1000-talet. Vi kan sjå at det er frå England, fordi skrifta er ein type karolingisk minuskel som dei skreiv der på den tida. Sjølve skrifttypen, som berre har små bokstavar, oppstod i det karolingiske riket om lag 800. Dette var mellomalderens bokskrift «par excellence». Bokstavane har runde former, og er mykje enklare å lese enn skrifttypane som kjem eit stykke utover på 1100–1200-talet, og som nærmar seg den gotiske skrifttypen, seier Karlsen.

Også dette fragmentet har vore brukt til bokmslag.

– Det er laga av fint engelsk pergament. Pergament er jo mykje meir haldbart enn papir, og vil overleve mykje lenger enn datafilene vi lagar i dag, seier Karlsen.

Kopiering på 1000-talet

I Noreg tok vi i bruk latin allereie på 1000-talet.

– Ein god del av bøkene er nok skrivne i utlandet. Men frå tredje fjerdedelen av 1000-talet finn vi bøker som har vore kopierte lokalt i Noreg. Dette viktige funnet presenterte vi for eit par år sidan. Det er første gongen nokon har greidd å sannsynleggjere at det fanst skriveverkstader i Noreg som dreiv med lokal kopiering allereie på 1000-talet, seier Karlsen.

– Vi veit at dei ved hoffet kunne skrive på den tida, og visse stormenn i samfunnet kunne skrive latin. Dei måtte lære å skrive og lese latin før dei kunne prøve seg på norrønt.

– Nokre av bøkene kan vere kopierte i Noreg, seier Espen Karlsen og Tor Weidling. På bordet ligg heile boksider, alle brukte som bokomslag.

Karlsen er også leiart for eit stort prosjekt med støtte frå Forskingsrådet, som skal munne ut i ei ordbok over norsk mellomalderlatin. Og saman med Weidling held han på med ein artikkel om Halsnøy-prosjektet, som skal gjevast ut ved Universitetet i Bergen.

Dei er ikkje i tvil om at forskinga deira er svært viktig:

– Dette materialet viser inngangen til to av dei viktigaste kulturelle hendingane i norsk historie, nemleg kristningsverket og skriftkulturen i mellomalderen. Dette er ein liten bit av den veldig store historia som har påverka norsk kultur, seier Weidling.

God hjelp av Google

Til slutt vil dei vise på dataskjermen korleis dei greidde å identifisere den nemnde pergamentlappen som er sydd på ei rekneskapsbok på Halsnøy.

– På biten står det «vanitas Risum», og eg vurderte å nytte meg av eit spesialsøkeprogram. Men så forslo Espen at vi først skulle prøve Google. Og sjå her, kor mange tilslag vi får! Det viser seg at alle tilslag er frå same staden i Vulgata, den latinske bibelen. Pergamentbiten er altså klypt ut frå Bibelen, rett og slett. Er det ikkje spennande? ■

I fragmentsamlinga er det mykje liturgisk materiale. Her er ein handskriven latinsk songtekst med raude notelinjer.

FOTO: TORE FOSSUM/NORSK SKOGMUSEUM

En museumselg blir født

«Hans Berger og museumselgen skutt kl. 17.20 2.10.1971». Det er tittelen på dette fotografiet (over) i arkivet til Norsk Skogbruksmuseum. Norsk Skogbruksmuseum, som det het da, trengte en utstoppet elg til jaktavdelingen. Denne elgen ble en attraksjon, som del av montasjen (til høyre) der jakt med elghund ble demonstrert. Begge bildene er å finne på Digitalt Museum, og alle sitater og opplysninger er hentet fra de svært omfattende arkivtekstene derfra.

«Rassel i lyngen»

Hvordan elgen endte sine dager i Åmot i Østerdalen og ble museumselg i Elverum, er ekstraordinært godt dokumentert. Daværende museumsdirektør Tore Fossum var med på jakten, og han tok bilder og førte journaler fra jaktopplevelser. Dermed hadde Fossum et godt grunnlag for å skrive dette i en udatert «fører til samlingene» ved museet:

«Den 2. oktober 1971 gikk jakten fra Søndre Slemsjøen sydover mot de to Lemtjerna. Hans Berger (tidl. skogsjeff for And. H. Kiær & Co.) satt på post mellom Lemtjerna, og Tore Fossum (dir. for NSM) satt på fastmarkstangen nord for Nordre Lemtjern. Knut Torp (jaktstjefen) drev med elghunden Pan helt fra Slemsjøen gjennom blandingsbestand og furuskog mot postene. Det var en mild og fin ettermiddag med sløret sol, behagelig for postkarene og for hundkar og hund. Det var lenge stilt, for

postkarene kunne tankene rolig passere mang en begivenhet, men akt-somheten ble vakt ved den minste lyd. En gang slo en lavskrike inn i grana like ved med sitt pludder, en annen gang hørtes rassel i lyngen fra en rev som bykset etter mus. Deretter la den store stillheten seg igjen.»

Fire skudd

Fossum fortsetter: «Men så, plutselig, skjedde det! Kl. 17.29 dukket kolle med to kalver opp i fart mellom Lemtjerna. Et stykke etter fulgte det en stor bringe (dialektord for elgokse, red.anm.). Om litt falt det fire skudd i rask rekkefølge fra Hans Berger, og bringen ble stedt til hvile like ved Søndre Lemtjern. Da Tore Fossum etter kort tid kom til elgfallet og så bringens mørke, glinsende pels og det vakre geviret med 12 takker, uttalte han bestemt at bringen burde stoppes ut for jaktavdelingen på Norsk Skogbruksmuseum. Dette var alle enige i, og slik ble det.»

Museumsdirektørens hund

Ifølge arkivteksten var gangen videre: «Fossum dro umiddelbart til bygds for å ringe Per Lynne i prepareringsbedriften Biologiske preparater, som stod stand by, og som straks satte seg i bilen på Oppegård, der han bodde, med kurs for Åmot. Under Lynnes veiledning ble bringen helfladd, som vil si at dyret ble sprettet opp langs naturlige «sømmer» i skinnet på

FOTO: MITTET & CO. AS/NORSK SKOGMUSEUM

innside, slik at både snitt og søm ble skjult. Flåing av leggben, hode og nakke, som var et spesialarbeid, utførte Lynne selv i sitt atelier. Jaktkameraten Billy, Fossums løshund gjennom mange år og de museumsansattes kjæledegge, måtte til slutt avlives av naturlige grunner. Billy ble også utstoppet av Lynne.»

Så realistisk som mulig

Elgmontasjen, her avfotografert på et postkort, var en del av jakt- og fangstutstillingen som ble åpnet på skogbruksmuseet i 1972. Dyra er utstoppet i naturtro positurer, mens omgivelsene er stiliserte. Ifølge arkivteksten tegnet utstillingskonsulent Jostein K. Nysæther jaktscenen i detalj på tegnebrettet først. «Målet var å komme så nært opp til virkeligheten som mulig. Nysæther valgte å fremstille bringen i realistisk los med hode og gevir senket mot den aktivt losende hunden.» Formgevinga var et samarbeid mellom Nysæther, den nevnte preparanten Per Lynne og zoologen Edvard K. Barth.

Det tette møtet mellom elgoksen og den gjøende hunden var tenkt å fungere slik: «... og så er det opp til publikum å tenke seg at de er jegere som kan manøvrere seg i skuddposisjon mens skogens konge er opptatt av den lille, bråkete og irriterende forfølgeren.»

Og som vi nå vet: Denne gangen lyktes jegerne.

Norsk Skogmuseum har nasjonalt ansvar for utmarksnæringene jakt, fangst, fiske, skog, skogbruk og skogindustri. Museet er en del av Anno museum.

20 nøtter

FLUGER

- a) Kva slags stoff er det tittelen på komedien *Den spanske fluge* viser til?

- b) Kva kallast den typen auge som fluga og dei fleste andre insekt har, der kvart auge består av mange sekskanta småauge?
- c) Fluge kan også, særleg på svensk, vise til eit klesplagg. Kva er eit anna namn på dette plagget?
- d) Kva for familie av fluger kan bli opptil 2,5 cm lange, med hoer som syg blod – og er på engelsk kjend som «horse-flies»?
- e) Kva for seinare nobelprisvinnar i litteratur gav i 1954 ut *Lord of the Flies*?

MUHAMMAD ALI (1932–2016)

- a) Kva var heimbyen til Ali?
- b) Kvifor vart Ali fråteken bokselisensen sin i alle amerikanske statar i 1967?
- c) Kva for ulækjeleg sjukdom var Ali plaga av i meir enn 30 år?
- d) Kven tapte for Ali i kampen kjend som «The Thrilla in Manila» i 1975?

- e) Kva for afrikansk-amerikansk islamsk rørsle vart Ali med i på den tida då han la bort sitt gamle namn Cassius Clay?

JA ELLER NEI

- a) Kjem avisa Tidens Krav ut i Møre og Romsdal?
- b) Ligg Moskva nord for København?

- c) Er døgnfluga ei fluge?
- d) Var Gro Harlem Brundtland statsminister i Noreg 1. januar 1987?
- e) Er det lov å sparke ballen i volleyball?

MOTE

- a) Kva heiter **denne** parisiske moteskaparen – som nyleg døydde i ein alder av 86?
- b) Kven stod bak Madonnas «kjegle-BH», får æra for trenden med at kvinner fargar håret grått, og var i nokre år programleiar for tv-showet *Eurotrash*?
- c) Kva for designarduo bur i Valdres og sver til strikking anten det gjeld klede, leiketøy eller interiørgjenstandar?
- d) Kva for italiensk moteskapar vart skoten og drepen utanfor heimen sin i Florida i 1997?

- e) Kva for tysk klesfirma stod bak denne annonsen for nazi-uniformer frå 1933?

SVAR:

- FLUGER**
- a) Eit (påstått) afrodisiakum
- b) Fasettauge
- c) (Tversover)sløyfe
- d) Klegg
- e) William Golding

- MUHAMMAD ALI (1932–2016)**
- a) Louisville, Kentucky
- b) Fordi han nekta å la seg innrullere i den amerikanske hæren (i samband med Vietnam-krigen)
- c) Parkinsons sjukdom
- d) Joe Frazier
- e) Nation of Islam

- JA ELLER NEI**
- a) Ja (i Kristiansund)
- b) Ja
- c) Nei
- d) Ja
- e) Ja

- MOTE**
- a) Sonia Rykiel
- b) Jean-Paul Gaultier
- c) Arne & Carlos
- d) Gianni Versace
- e) Hugo Boss

Siteringer:

«Kjempepopulær! De bare elsker deg for det og roper 'heia – kult at du profilerer oss på en så gøy måte!'. Nei. Ikke.»

Anine Kierulf svarer på Dagsavisens spørsmål om man blir populær i akademia av å være utadvendt og formidlingsglad.

«Folk tror forskning er som fastfood, men det tar tid.»

Gunnhild Stordalen tror folk er som journalister, men de vet nok bedre. (Dagbladet)

«Den forskningen du viser til skulle jeg likt å se litt nærmere på, for den forskningen jeg sitter på, sier nemlig det motsatte. (...) Jeg har en lang liste over god forskning.»

Anders Anundsens forskning på cannabisens farer er altså en avisartikkel, en magasinartikkel, en urelatert forskningsartikkel og en upublisert eksamensoppgave. (NRK)

«Det er ikke til å underslå at håndteringen av disse sakene (...) har ført til undring om vår rolle som forskere ved Folkehelseinstituttet.»

Forskningsleder for tobakk ved FHI, Karl Erik Lund, lar seg forundre over helseminister Høies håndtering av snusforskning som ikke støtter hans politiske planer. (VG)

INGRID EGGEN

Medlem nummer: 30235865

STILLING: spesialbibliotekar ved Nord universitet

UTDANNING: bibliotekarutdanning ved Høgskolen i Oslo og Akershus, samt grunnfag i blant annet nordisk

KARRIEREMÅL: å ha mulighet til å utvikle meg faglig og lære nye ting i jobben min

Fusjonstravel

– Hva jobber du med akkurat nå?

– Det er ekstra travelt med både studiestart og fusjon. Jeg underviser i informasjonssøk og kildekritikk, og deltar i strategiarbeidet for det nye, fusjonerte universitetsbiblioteket.

– Hvor tenker du best?

– I en eller annen form for bevegelse, som når jeg sykler, går fjelltur, biler eller tar tog.

– Hva er den viktigste boken i ditt akademiske liv?

– *The Subject Approach to Information* av A.C. Foskett er kanskje ikke den viktigste, men den jeg brukte mest tid og krefter på i studietida.

– Hva skal til for å bli en god spesialbibliotekar?

– Du må være like glad i og interessert i folk som i bøker. Det er også en fordel å være ryddig i hodet og ha sans for systemer.

– Hva er tabu i ditt arbeid?

– Å oppgi taushetsbelagte personopplysninger er noe du aldri må gjøre.

– Hva karakteriserer kontorplassen din?

– At jeg har mange baller i luften og for liten tid til å rydde og kaste. Det er heller mye papir enn mange bøker, som noen kanskje vil tro.

– Om du kunne ha tilbrakt et år ved en annen institusjon hvor som helst i verden, hva ville du ha valgt da?

– Et stort fagbibliotek i et europeisk land, som Nederland. I land med litt annerledes utdanningssystem er også bibliotekene ulike våre, og det ville vært lærerikt.

– Om du måtte ha valgt deg et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på da?

– Arkitekt var barndomsdrømmen, men nå kunne jeg tenkt meg noe innenfor språkvitenskap, dialektkunnskap eller språkutvikling.

– Hvilket tiltak ville du ha gjennomført om du var kunnskapsminister?

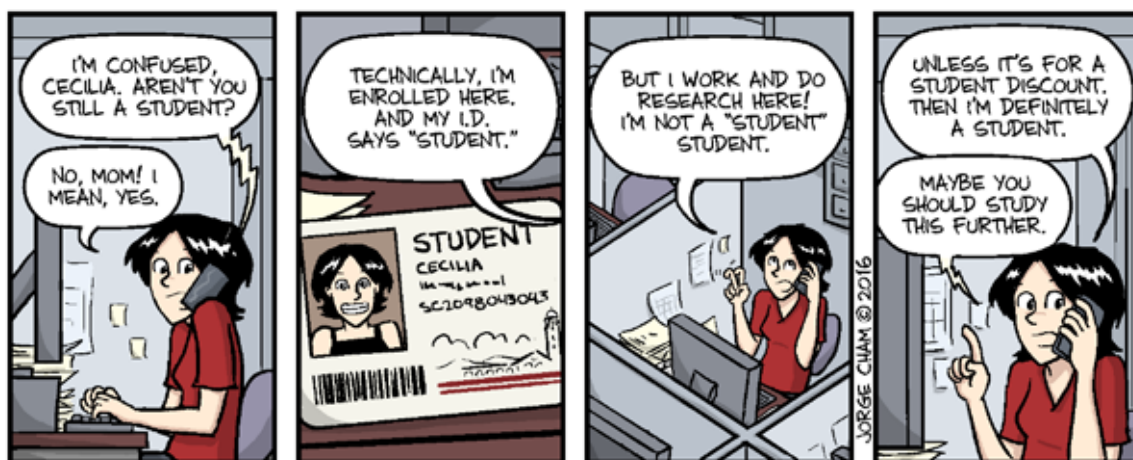
– Daglig fysisk aktivitet i grunnskolen og et skolemåltid. Barn sitter for mye stille, og vi burde tatt oss råd til et måltid slik våre naboer gjør.

– Hva vil du lese mer om i Forskerforum?

– Om hvordan fusjonsprosessene påvirker bibliotekets rolle i sektoren. Gjerne mer om åpen tilgang og fagbibliotekene også.

♦ AV ELIN REKDAL MÜLLER

PhD Comics

WWW.PHDCOMICS.COM

Nest best, men fremst

Kva inneber det å leie personar som er meir kunnskapsrike enn ein sjølv? Boka diskuterer godt, men skulle hatt nokre skarpare analysar.

S pørsmålet over er ikkje heilt utan interesse for vettuge folk som har sett uvesentlege leiarar komme og gå. Heller ikkje for oss som sit i leiarposisjonar med formelt og reelt maktpotensial overfor personar og fagområde vi knapt har ros kompetanse overfor, men likevel må vurdere. Vi som er nest best, men likevel (formelt) fremst blant likeverdige.

Boka nærmar seg dette spørsmålet med «en velbrukt metafor (som) sier at å lede profesjonsutøvere er som å gjete katter». Ambisjonen er å undersøke kor dekkande metaforen er. Teoretisk sirklar boka inn svaret frå tre kantar: leiingsteori, profesjonsteori og institusjonell teori. Tematisk skil ho ut tre tema: leiing sett frå profesjonsutøvarane si side, frå leiarane sitt perspektiv og rekrutteringsmønsteret til leiarstillingar. Dei empiriske analysane spenner og burde interessere breitt, framveksten av leiing som kunnskapsfelt og profesjon, leiing i oppvekst- og helsesektor og i academia, og artiklar om profesjonelle tenestebedrifter av den typen som har teke over synsrande mot Oslofjorden.

Redaktørane skil mellom fire typar leiarkompetanse: analytisk, fagleg, mellommenneskeleg og kontekstuell kompetanse. Eit gjenomgåande spørsmål er: Er det avgjerande at leiarar har fagleg kompetanse? Svaret verkar å vere ja, om enn med atterhald. Atterhaldet ville nok vore svakare dersom ikkje leiaren, men *leiargruppa* var analyseobjektet. Alle leiarar har veikskapar, spørsmålet er om og korleis dei veg opp for dei.

Det profesjonsteoretiske poenget i boka er at yrkesgrupper som baserer seg på eit spesialisert kunnskapsgrunnlag og har stor grad av autonomi og fagleg skjønnsutøving i jobben, i utgangspunktet er sjølvleiande. Det institusjonelle poenget er at organisasjonar (som eit universitetsinstitutt eller ei sjukehusavdeling), er prega av ulike styringslogikkar: marknad, byråkrati og profesjon.

Dermed handlar leiarskap om å ha eit strategisk blikk på og påverke kva type institusjonell logikk som skal prege ulike delar av organisasjonen sitt liv. Då trur eg ikkje ein bør skilje mellom styring (som formelle struktur, rapportering, budsjettering) og leiing (som faglege, kollegiale og personlege relasjonar), slik ein gjer her. Verkeleg leiarskap omfattar styring og regulering av grensene mellom ulike styringslogikkar. Tek byråkratiet over faglege prosessar, kveler dei fagleg

kreativitet. Tek kollegiet over rapporteringssystemet, er resultatet uendelege og ineffektive prosessar.

Boka gir nye bidrag til studiar av profesjonar, godt forankra i mange tidlegare arbeid. Eg kunne likevel ønske meg skarpare analysar på særleg to område.

Først: Profesjonar som styringsproblem. Boka er fri for lettbeint ideologisk new public management-kritikk, men ho kunne vore

sterkare på dei teoretiske og empiriske grunnane til å sjå på profesjonar som styringsproblem. Døme: Dei kan utnytte monopol til å maksimere egne inntekter, bygge opp skrankar som tener dei sjølve framfor dei dei er til for, stenge ute konkurrerende yrkesgrupper på illegitimt grunnlag.

For det andre: Sensur som kunnskapsproblem. Intellektuelt mot og skarp, konstruktiv kritikk er sentrale drivkrefter i kunnskapsutvikling. Då må prinsipielt sett alle kunne delta i det offentlege ordsiftet, ikkje berre om kunnskapsgrunnlaget, men også om korleis organisasjonen fungerer. Eleven og pasienten må få kritisere skulen og sjukehuset, men læraren må også kunne kritisere rektoren og lækjaren sjukehusdirektøren. Og alle må tole å bli motsagt. Dette prinsippet har ein pris, som når kommentarfeltet

flyt over av ukvalifisert kritikk på repeat. Men det må vi leve med.

Einskapplege leiarstrukturar, omdømmefokus og omdømmekontroll kan potensielt truge høvet til open kritikk. Her kunne eg tenkt meg empiriske analyser som gjekk bak eit mediebilete der det er vanskeleg å skilje bråkebøtter frå varslarar og anekdotar frå mønster. Kanskje ville analysane ha avdekt eit paradoks: I knapt noko land krev kritiske ytringar mindre mot, men førestillinga om ein «fryktkultur» er utbreidd og verknadsfull.

Kva så med kattegjetarmetaforen? Er den dekkande? Neppa, men redaktørane nytta den vel helst som ei litt fyndig (anglosaksisk) opning (Oske-ladden gjeta som kjent harar). Det er noko utrygt med fyndige opningar. Og fyndige avslutningar for den del. Eg brukar samanlikne det å leie ein forskings- og utdanningsorganisasjon med det å vere dirigent. Dirigent for eit orkester som spelar den musikken dei sjølve har skrive.

AV ODDGEIR OSLAND

Osland er senterleiar (i permisjon) ved Senter for profesjonsstudier, Høgskolen i Oslo og Akershus.

Språk og entusiasme

Språk er også historie. I denne boka fortelles en medrivende historie.

KRISTIN BECH

Fra englisc til English.

Et språk blir til

Pax, 2016

257 sider

Veil. pris: kr 369

Allerede i første setning i boka *Fra englisc til English* støter vi på et begeistret utropstegn. Det skal bli mye mer begeistring utover i boka, og vi skjønner fort at de oppmuntringene vi blir møtt med i første kapittel, «heng med, det er snart over!», og ulike katteringer og bløte vitser om hva slags rare ting som kan oppta en språkforsker, ja, hva slags raring en språkforsker må være, utelukkende er falsk beskjedenhet. For hva enhver leser vil oppdage, forfatteren av boka nyter å vise frem all kunnskapen, alle sammenhengene og alt som har ført til den ene eller den andre språkformen, som for eksempel hvordan ordene «squash» og «moose» kom inn i det engelske språket via indianere, eller viktigere, hva kong Alfreds innsats mot vikingene må ha betydning for bevarelsen av det engelske språket. Boka handler altså om engelsk språkhistorie, og er det noe som er drivende interessant her i verden, så er det nettopp språkhistorie – blir vi fortalt.

Bokas begeistrede forfatter heter Kristin Bech, og hun er førsteamanuensis ved Universitetet i Oslo. Antakelig har hun mye erfaring med undervisning, for det er den

entusiastiske foreleseren som på forhånd vet hvilket stoff hun skal igjennom, vi gjenkjenner i teksten her. Så er det ikke bare begeistring her, men også myndighet. Forfatteren vet hvor hun skal og hva hun kan, og da får leseren være med på ferden, og vi begynner rundt år 450 e.Kr., da angelsakserne invaderte England. Etter det går det slag i slag, både bokstavelig og metaforisk forstått, og vi lærer blant annet om hvorfor engelsk er et germansk språk, som så ble utsatt for mange påvirkninger fra for eksempel fransk og latin, hvordan kasesene forsvant, og hva som skjedde i det store vokalskiftet. Likhetene mellom gammelengelsk og norrønt blir selvsagt vist frem og forklart. Og la det være sagt: Det er klart dette er gøy!

Det er tross alt gjennom språket vi behandler ting, tanker og hverandre, og det språkhistorie derfor gjør, er kort og godt å vise til så mye menneskelig. Språket er jo alltid med, så når kongene oppfører seg slik og sånn, får det konsekvenser for politikk, landområder og folks levekår, men også for språket. Språkhistorie gir med andre ord en annen innfallsvinkel på historien enn den tradisjonelle. Bech lar oss få være med på hvordan språkhistorien skrives, og hun evner å skape spenning gjennom problemformuleringene. Hypoteser om hva som muligens kan ha skjedd, fremsettes, og så blir vi presentert for drøftinger. Da drysses kunnskapen ut. Også dette er gøy.

Det fine med humaniora, skriver Bech, er at den bevarer sin ungdom så godt, blant annet siden fagenes forfedre fortsatt tar del i dialogen. Slik skapes en dimensjon bortenfor oss selv og vår egen samtid. Vi tar del i noe større. Er det derfor boka i mine øyne faller litt i bakken mot slutten? Da er det samtiden og vår engelsk det dreier seg om, og foruten litt opprampsing blir vi her møtt med gode råd og skolefrøkenaktig belæring. Men vi som har moret oss over kasusbortfall, gidder ikke å bli belært om enkle grammatiske regler. Da blir det too much. Bechs lette form gjør seg definitivt best når det er et noe tyngre stoff som skal behandles. Men da er konklusjonen: Klart språkhistorie er gøy!

AV AASNE JORDHEIM

Blant kjøttetere og osthull

Underholdende eksempler og personlig vri gir god formidling om bakterienes og menneskenes felles verden.

JESSICA LÖNN-STENSRUD
Bakterienes forunderlige verden
Universitetsforlaget, 2016
174 sider
Veil. pris: kr 369

Mennesket er i mange sammenligninger bakteriene underlegne. Vi er i undertall (sett tretti nuller bak et totalt, så nærmer du deg), vi har hatt en knapp eksistens (bakteriene har vært her siden planetens fødsel), og vi lever på bakterienes nåde (de gjorde jorden beboelig for både dyr og planter). I tillegg truer de nå med å ta knekken på oss ved å bli stadig mer resistente mot antibiotika («mot-liv») – et av våpnene vi har rustet oss med i krigen. På den annen side: De utgjør livsbalansen i vår verden, i vår kropp, og gir oss fine og ofte illeluktende oster.

Lönn-Stensrud har en doktorgrad i mikrobiologi, og er ansatt ved realfagsbiblioteket ved UiO. Hun har satt seg fore å skrive «en historie om hvordan jeg ser på bakterier, og hva jeg syns er mest spennende med dem». Det har blitt en bok som er faglig solid, ispedd personlige anekdoter fra både utdanningsløp og familieliv, og som har formidlingsglede. Bokens struktur gjennom sju kapitler ligner lærebokens, uten at det er ment som en kritikk: Den starter med planetens tilblivelse og mikroorganismenes totale dominans gjennom milli-

arder av år, før vi får en nøyaktig og detaljer utlegging av bakteriernes inndeling, oppbygging og biokjemiske mekanismer og litt faghistorie. Så går vi kapittelvis gjennom bakteriernes ulike livsverdener, matretter de tilbereder for oss, deres symbiotiske forhold til mennesker og dyr, hvordan de gjør oss syke, hvordan vi har lært oss å bekjempe dem med penicillin, og hvordan bakteriene slår tilbake med resistens. Boken tar oss altså fra mikroplanet via biosfæren til mennesket.

Skal jeg være kritisk, må det være til det første kapitlet – som er veldig fagtungt og tørt sammenlignet med resten av boken. Jeg forstår at det er nødvendig med en solid forankring av bokens objekt, og er i likhet med bokens redaktør villig til å la det passere, men her er også spriket mellom den personlige introduksjonen og innholdet størst. I resten av boken røper underoverskrifter som «Kjøttetende livsnyster», «Treningsleir for bakterier», «En rapende ku» og «Massemordere eller skarpskyttere» en særlig sans for det gode eksempelets makt, og dette gjør at boken skiller seg fra den klassiske læreboken: Det er noe veldig håndfast over det som fortelles og formidles, noe som gjør at teksten er både lett å lese og lett å forstå. Her gir også de introduserende anekdotene fra forfatterens livserfaringer en personlig forankring som gjør boken mer virkelig, om jeg kan si det sånn: Det å uvitende bade i en sjø av bakterier en barndomssommer, ingeniører som trenger opplæring i bakteriernes tilpasningsdyktighet, nødvendigheten av å utsette seg for ost og vin, frykten for egne barns liv i en verden av antibiotika-resistente bakterier. Og virkelig er det: I siste kapittel kommer en urovekkende påminnelse om resistens, med flere detaljer om internasjonale forhold som er egnet til å gi leseren dårlige netter: «Den stille pandemien» er over oss, og «katastrofen lurar om hjørnet», skriver forfatteren, og kommer med en tydelig oppfordring til å tenke oss om neste gang antibiotika virker som det enkleste alternativet. Og et enkelt råd: «En god håndvask med vanlig såpe, etterfulgt av å gni seg skikkelig tørr med håndkle» er den «absolutt beste måten holde seg frisk på».

AV KJETIL VIKENE

NYE BØKER AV FORSKERE

MONA FIXDAL (red.)
Fredsmegling i teori og praksis
Cappelen Damm Akademisk, 2016
264 sider
Veil. pris: kr 399

Hvorfor går bitre fiender med på fredsforhandlinger, ofte etter mange år med krig? Hvorfor fører noen meglingsprosesser fram, mens andre mislykkes? Boka gir en innføring i internasjonal fredsmegling og diskuterer blant annet fredsprosessene i Israel-Palestina, Bosnia og Sri Lanka. Fixdal har doktorgrad i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo, og arbeider nå ved Princeton University i USA.

PETER EDWARDS
György Ligeti's Le Grand Macabre: Postmodernism, Musico-Dramatic Form and the Grotesque
Routledge, 2016
166 sider
Veil. pris: £ 95

György Ligeti's *Le Grand Macabre* (1974–77, revidert i 1996) er et hovedverk i 1900-tallets operahistorie, og kjent som en apokalyptisk fabel om menneskelige vilkår, frykt for døden og den endelige dommen. I denne boka utforsker Peter Edwards kollisjonen mellom tradisjon og nyskaping i dette verket, med et spesielt henblikk på det groteske. Han er postdoktor ved Institutt for musikkvitenskap, Universitetet i Oslo.

TERESA K. ASLANIAN
Kjærlighet som profesjonsutøvelse i barnehagen
Universitetsforlaget, 2016
176 sider
Veil. pris: kr 329

Barnehageloven sier at nestekjærlighet er en grunnverdi i den norske barnehagen. Ifølge FNs barnekonvensjon har alle barn rett til å oppleve kjærlighet. Likevel kan det være uklart hva kjærlighet betyr i barnehagepedagogisk sammenheng. Forfatteren har lang erfaring fra barnehage, og denne erfaringen danner sammen med et teoretisk utgangspunkt grunnlaget for diskusjoner i boka. Aslanian er doktorgradsstipendiat ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

Strukturprosessen 2.0 (2017–2020)

Høgre ville ha spissa fagmiljø og ingen nye universitet. Men vi har fått endå breiare universitet, og ein snarveg til universitetsstatus.

Kunnskapsministeren har muligens teke eit lite kvileskjer i samanslåingsløpet når han no brukar tid på Høgres program for komande stortingsperiode. Dei første programutkasta for 2017–2020 har vorte lagt fram. Får vi der frampeik om kva som vil skje i forskning og høgare utdanning dei komande åra? Erfaringane frå strukturprosessen tyder ikkje på det. Resultata har vorte heilt annleis enn det som var føreset i Høgres stortingsvalprogram – og i regjeringserklæringa.

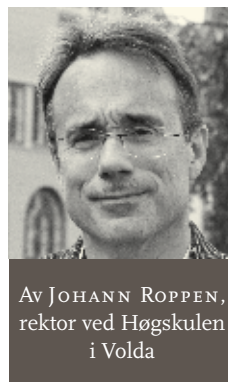
Kvifor det har vorte slik, får vi vonleg forskningsbaserte studiar av i framtida. Men Isaksen vil neppe betale for ei politisk sett så risikabel evaluering, så det blir nok ei oppgave for den som avløyser han – ein gong i framtida.

Førebels ser det ut til at Høgres valprogram vil bli oppdatert i høve til det som faktisk har vore forskningspolitikken dei siste to–tre åra. Det er mogleg at eit valprogram er tenkt motsett – faktisk å skulle styre politikken – men i strategiprosessen i høgare utdanning ser det ut til å vere omvendt. Det opnar naturlegvis for ville spekulasjonar over kva som faktisk vil skje i vår sektor om Isaksen held fram, sidan valprogrammet ikkje er så viktig likevel.

Høgres valprogram for 2013–2016 sa at partiet ville evaluere strukturen og finansieringsordninga i høgare utdanning, og at universitet og høgskular skal utvikle sine profiler og spisse fagmiljøa sine. Ingen nye universitet skulle godkjennast.

Dette står endå tydelegare i regjeringserklæringa frå 2013. Der står det faktisk at regjeringa

vil: «Fryse strukturen i høgere utdanning inntil effekten av nye universitetsopprettelser er evaluert, og sikre at vi får en struktur som gir miljøer med sterke fagprofiler.» Nokon fryser har det vore vanskeleg å sjå i dei tre åra som har gått, i takt med at stadig fleire høgskular har vorte ein del av universitet eller store høgskular. Men rett skal vere rett: Ingen nye universitet har sett dagens lys enno. Men det kjem.

Av JOHANN ROPPEN,
rektor ved Høgskulen
i Volda

Heller ikkje har Stortinget vedteke at dei regionale statlege høgskulane skulle leggst inn under universitet eller proto-universitet. Men slik har det altså i stor grad vorte.

Det har heller ikkje vorte gjennomført ei grundig forskningsbasert evaluering av strukturen i høgare utdanning slik det også stod i programerklæringa. Den eventuelle evalueringa ser det ut til at kunnskapsministeren tok i lag med statssekretæren sin og etter kvart konkluderte med at her trengst det større einingar.

Sjølv om det førte til fagleg sett breiare institusjonar.

Korleis politikken har vorte til undervegs, er eit studium verd, og vonleg kjem det ei evaluering i god tid slik at dei nyfusjonerte kan lære av prosessen og kvarandre. Isaksen har lova at det skal kome. Men når?

Men mange av universiteta og dei fleste høgskulane har likevel viljug vore med på fusjonsferda. Truleg forstod mange høgskular det kunnskapsministeren kanskje ikkje såg føre seg: ein snarveg for dei minste til å bli universitet. Og truleg har dei lytta til NIFU. Fusjonen som har ført fram til Høgskulen på Vestlandet, baud ifølgje NIFU ikkje på spesielt klare fordelar – og mange usikre fusjonskostnader. Men det var også risikabelt å ikkje gjere som ministeren ville – så dermed kom NIFU med ei svakt positiv tilråding om fusjon.

Dei minste høgskulane fekk nok tydelegast beskjeden frå kunnskapsministeren om at dei

«Det er langt lettare å bli universitet enn å vere det.»

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til
kjetil.brottveit@forskerforum.no.

Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000.

Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honorerer ikke.

måtte finne seg ein partnar. Det var blant andre høgskular som Nesna, Ålesund, Harstad og Narvik. No har desse og fleire andre vorte ein del av universitet – truleg stikk motsett resultat av det som Høgres program og regjeringserklæringa la opp til. Der stod jo faktisk at det var eit politisk mål at det ikkje skulle opprettast nye universitet. Men gjennom regjeringas eigen strukturpolitikk har så langt over 20 000 tidlegare høgskulestudentar vorte universitetsstudentar ved at høgskulane er tekne over av NTNU eller Universitetet i Tromsø eller er fusjonerte inn i Nord universitet. Dei minste høgskulane vart først universitet. Kven skulle trudd det då ein las regjeringserklæringa hausten 2013?

Det er i alle fall vanskeleg å sjå korleis dei nye endå breiare universiteta både skal fusjonere med dei mindre høgskulane og samtidig bygge seg opp til å nå til toppen i internasjonale rangeringar eller utvikle verdslige miljø – som også var ei politisk målsetting for den sitjande regjeringa.

For dei store høgskulane i sektoren har nok strukturprosessen vorte oppfatta som eit nødvendig tiltak for å kunne oppnå framtidig universitetsstatus. Høgskolen i Oslo og Akershus og Høgskolen i Sør-Øst Norge står antakeleg først i søknadskøen. Høgskulen på Vestlandet og eventuelt Hedmark/Lillehammer har også universitetsambisjonar. Terskelen for å bli universitet skal visst framleis ligge høgt – antakeleg høgare enn tidlegare – ifølgje kunnskapsministeren.

Kva står så om strukturen i høgare utdanning i det nye programutkastet for 2017–2021? Jau, Høgre vil «Videreføre arbeidet med å etablere sterkere universiteter og høyskoler, blant annet gjennom bedre arbeidsdeling mellom læresteder slik at utdanningstilbud forankres i sterke og forskningsaktive fagmiljøer.» Men når regjeringa no har fått eit knippe av store universitet og høgskular, vil ikkje dei i praksis ta over store delar av utdannings- og forskningspolitikken? Litt etter mønster frå sjukehussektoren? Det kan godt hende det er ein ønskt politikk – eventuelt eit nødvendig resultat av politikken.

«Dei minste høgskulane vart først universitet. Kven skulle trudd det då ein las regjeringserklæringa hausten 2013?»

Noko som fullstendig manglar i Høgres gjeldande program og det noverande programutkastet, er god tilgang til utdanning – til dømes at det skal finnast regionale utdanningstilbod i alle fylke eller regionar. Med dei dramatiske omleggingane som har skjedd i høgare utdanning, ser vi den same utviklinga som i sjukehussektoren: Politikarane etablerer regionale institusjonar som får ansvaret for å gjennomføre den nasjonale og regionale forskningspolitikken. Det er vanskeleg å sjå på dette som anna enn ei reversering av utbygging av høgare utdanning som særleg DH-skulane representerte i 1970-år og utover.

Det betyr ikkje at det ikkje trengst utdanning- og forskningsinstitusjonar utanfor dei store byane. Det er ein enkel statistisk samanheng mellom kvar institusjonar for høgare utdanning er plasserte, og det gjennomsnittlege utdanningsnivået i eit fylke eller ein region. Eller omvendt: Byar og regionar med få institusjonar for høgare utdanning har eit klart lågare utdanningsnivå enn andre. Det er grunn til bekymring når Høgre ikkje ser ut til å legge vekt på dette i sitt program for høgare utdanning.

Ei av formuleringane som har irritert meg mest i strukturdebatten, er den lettvinde påstanden: «Ressursene er smurt for tynt utover.» Underforstått så må forskingsmiljø samlast i tjuke lag – underforstått i dei største byane. I innlegget «Forskningens geografi» i Forskerforum 5/2012 skreiv Morten Ørbech, Agnes Landstad og Roar Tobro at ca. 90 prosent av alle forskingsmidlane gjekk til forskingsmiljøa i dei fire største byane (inkludert NMBU). Så ja, ressursane er smurde tynt utover – fordi det er samla så enorme ressursar i dei største byane.

Kvar står Høgskulen i Volda i dette bildet? Vi har gått frå å vere ein mellomstor høgskule til å bli ein av dei aller minste statlege høgskulane frå januar 2017. Men om vi er hår i suppa, så er vi nok ikkje det einaste håret. Det kan vere verdt å minne om at i tillegg til dei statlege regionale høgskulane som er att, så har vi ei rekkje små statlege vitskaplege høgskular, og ikkje minst har vi eit mangfald av private høgskular. Frå giganten BI med over 20 000 studentar til Høgskulen for landbruk og bygdeutvikling med ca. 50 studentar i 2015. Vi snakkar til saman om 20–30 høgskular – og dei aller fleste er stort sett statleg finansierte. Det er for meg eit mysterium kvifor desse høgskulane stort sett har vore heilt utanfor strukturdebatten – men det kan kanskje vere eit tema for framtidige kunnskapsministrar.

Skal vi alle bli universitet no når til dømes Nesna, Narvik og Ålesund kan kalle seg universitet? Denne prosessen viser vel følgjande: Det er langt lettare å bli universitet enn å vere det. Altså at det merkast meir enn i ordi – eller skilta på husa. Innhaldet i undervisning og forskning har jo ikkje over natta vorte dramatisk betra. Vonleg vil høgskulane også ta vare på sine aller sterkaste sider – den nære kontakten mellom studentar, lærarar og arbeidslivet – også inn i dei store universiteta.

Eg trur det over tid er politisk sett umogleg å nekte dei nye store høgskulane å bli universitet. Når saka blir sett på spissen, er eg sikker på at utviklingsorienterte regionale politikarar støttar høgskulane sine og gir dei universitetstitelen på eitt eller anna tidspunkt i den komande stortingsperioden. Kynisk sett handlar dette om ei utruleg billeg symbolmarkering som aldeles ikkje forpliktar dei same politikarane til å følgje opp universitetsstatusen med auka grunnløyving.

Så det kan godt hende at alle høgskular i løpet av neste stortingsperioden blir døypte om til universitet. Og må vi, så må vi vel. Også i Volda. Men innhaldet er uansett viktigare enn merkelappen. Så inntil vidare: Det er betre å vere ein god høgskule enn eit dårleg universitet.

Psykisk eller faglig sterke forskere?

Om jeg velger en karriere som forsker, er det på tross av arbeidsvilkårene.

ARBEIDSVILKÅR: «Det er bra for forskersamfunnet at det er en høy terskel», sier NIFU-forsker Per Olaf Aamodt i et innlegg på Forskerforum.no 14. september. Jeg er helt enig med Aamodt i at man «ikke skal spasere inn fra gata for å få en stipendiatstilling». Det skal være vanskelig å få seg en stilling som forsker. Ønsker vi forskning i verdensklasse, må kriteriene være deretter. Problemet er dessverre at terskelen Aamodt beskriver, ofte ikke handler om faglig kompetanse, men om hvem som takler arbeidsvilkårene.

Som masterstudent på siste semester føler jeg dette personlig på kroppen, og jeg kjente meg godt igjen da Forskerforbundet nylig la frem tall som viste en nedgang i interessen for å gjøre karriere som forsker. Om jeg velger en karriere som forsker, og er så heldig å få tilbud om et stipend, er det på grunn

AV JAN SIGURD BLACKSTAD, masterstudent i nevrofysiologi, Institutt for biovitenskap, Universitetet i Oslo

av en stor interesse for mitt fagfelt, og på tross av arbeidsvilkårene. Det jeg da sier ja til, er tre til fire år med midlertidighet der det beste utfallet er enda mer midlertidighet, om jeg da ønsker å fortsette min karriere ved universitetet. I tillegg forventes ofte ubetalt overtid og stor dedikasjon. Dette er et dårlig utgangspunkt for studenter som ønsker å stifte familie, kjøpe bolig og begynne sine liv etter endt utdanning. I et marked der boligprisene forsetter å stige og kravet til egenkapital følger med, lokker ikke et arbeidsmarked med et hav av midlertidighet. Det er ikke rart om studenter i dag har større behov for

økonomisk trygghet enn før. Det er helt forståelig og rasjonelt.

Stor grad av midlertidighet er også et dårlig utgangspunkt for de mange studentene som sliter med psykisk helse, men ellers er faglig sterke kandidater. Når vi vet at en av fem studenter sliter med psykiske problemer, er det et stort problem at akademia ikke kan tilby tryggere rammer enn det som blir tilbudt. Jeg har selv bekjente medstudenter som til tross for sterke faglige prestasjoner velger bort en karriere i akademia da systemet i dag selekterer dem som er sterke nok sosialt og takler uvissheten om fremtidig karriere.

Når vi selekterer på denne måten, får vi sterke psykososiale forskere, men kanskje ikke dem som er best faglige. Når vi vet at så mange sliter med psyken allerede som studenter, er det merkelig at det ikke tas hensyn til dette, slik at uni-

versitetene får de sterkeste faglige kandidatene som søkere, og ikke bare de som er sterkest psykisk. Er forskningen virkelig tjent med at det kun er de individene som takler denne usikkerheten, som kommer igjennom nåløyet? Hvem sier at de som sliter med psykiske problemer og er avhengige av en mer forutsigbar hverdag, eller de som vil stifte familie, ikke kan levere eksepsjonelle forskningsresultater? Det må være rom for alle mennesketyper ved universitetene våre. Også de som har behov for trygge rammer og forutsigbarhet.

Det skal være vanskelig å få et stipend. Men det skal være vanskelig fordi det er faglig utfordrende. Ikke fordi livsstilen ikke passer. Det er min oppfatning at de fleste som ikke fullfører sin doktorgrad, gjør dette av årsaker relatert til arbeidslivet, og ikke på grunn av fallende faglig interesse. Å selektere fremtidige forskere ut fra om de takler en stressende og usikker arbeidshverdag, uten tydelige karriereveier, er merkelig om det er de faglig sterkeste kandidatene en ønsker seg.

«Systemet i dag selekterer dem som er sterke nok sosialt og takler uvissheten om fremtidig karriere.»

Mer debattstoff:
www.forskerforum.no

«De siste 20 årene har jeg sprunget stadig mer og fortore etter forskningspenger. Det har i økende grad føltes fullstendig meningsløst»

Endelig fullfinansiert!

Etter mer enn 20 år som oppdragsforsker gikk jeg nylig over til høyskolesektoren og slipper å kaste bort uforholdsmessig mye tid, kreativitet og motivasjon på å jakte på penger til forskning. Jeg kan konsentrere meg om jobben min – undervisning, veiledning og forskning. De siste 20 årene har jeg sprunget stadig mer og fortore etter forskningspenger. Det har i økende grad føltes fullstendig meningsløst, men som oppdragsforsker har man ikke noe valg. Man må konstant jakte penger.

For to år siden gjennomførte Sosiologforeningen en undersøkelse som viste at forskerne opplevde store frustrasjoner rundt all tiden søknadsarbeidet stjeler fra forskningsprosjektene man strengt tatt skulle ha konsentrert seg om. Mange slet med motivasjonen, og enkelte rapporterte endog om skamfølelse over stadige avslag. Dette til tross for at det å ikke få søknader innvilget, er det normale.

Det er ikke uvanlig at ni av ti søknader til Forskningsrådet avvises. Man er altså i godt selskap. Ikke bare fordi man har selskap

av mange, men også fordi mange av de avviste søknadene har fått god vurdering. Forskere investerer ikke bare tid i utformingen av forskningssøknader, vi investerer også engasjement og faglighet. Vi kontakter kolleger i inn- og utland, vi får med oss brukergrupper, og sammen utvikles designet til et forskningsprosjekt vi ser fram mot å få gjennomføre. Men som regel får vi ikke gjennomført prosjektene – de avvises av Forskningsrådet.

Det er derfor med blandede følelser jeg leste på Forskningsrådets hjemmeside i sommer (28.06.16) at lederen i SAMKULs programstyre syntes det var gledelig at så mange hadde søkt om midler gjennom programmet. 121 søknader hadde kommet inn. 11 fikk finansiering. Det burde snarere mane til bekymring på vegne av vanvittig mange.

La oss si at samlet forskningstid som går med til å skrive en søknad, er fire uker. Det er ikke å ta i. Det gir 440 ukesverk på de 110 SAMKUL-søknadene som ikke gikk inn. Vi jobber 46 uker i året. Det vil si at Forskningsrådet gledet seg over at norske forskere rotet bort 9,6 forskerårsverk på å skrive søk-

AV ODDVEIG STORSTAD,
førsteamanuensis ved
Høgskolen Kristiania,
avdeling Trondheim

nader til SAMKUL. Jeg tør nesten ikke å tenke hva summen er om vi legger sammen for alle program i Forskningsrådet. Og pluss på EU-prosjekt. Og anbud.

Apropos anbud. Her er beløpene normalt betydelig mindre sammenlignet med hva man kan få fra Forskningsrådet, men de er ofte viktige for å få endene til å møtes.

For noen år siden gjorde jeg et superenkelt estimat av en anbudsrunde jeg var med på. Prosjektet var på 500 000 kroner, og fem institutter la inn anbud. La oss si at hvert institutt brukte én uke på å skrive anbudet, og at timeprisen i snitt var 1200. Søknadsskrivingen kostet altså 225 000 kroner. Da vi fikk dommen, var anbudene vurdert etter fem kriterier, hver med karakter på to (2!) desimaler. Da må vi anta at det lå betydelig arbeid bak vurderingen. Her snakker vi om hårfine nyanser. Legger vi til prosjekteiers tidsbruk på utformingen av utlysningen og vurderingen av søknadene, er vi neppe langt unna å kunne si at bevilget beløp var tilnærmet lik anbudskostnadene.

Det er imidlertid med noe større begeistring jeg leser på Forskningsrådets hjemmeside (01.09.16) at NIFU har fått i oppdrag å kartlegge tiden og ressursene som forskere legger ned i søknadsskriving til Forskningsrådet. Det var ikke en dag for tidlig. Vi er trolig mange som venter i spenning på resultatene, i håp om at det legger grunnlag for å diskutere alternative finansieringsmodeller. Tiden er overmoden.

«Men som regel får vi ikke gjennomført prosjektene – de avvises av Forskningsrådet.»

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er John Peter Collett, Hanne Sigrun Byhring, **Oddveig Storstad** og Lorenz Khazaleh.

Etter festen kommer hverdagen

Å skape tydelige karriereveier er essensielt dersom forskningskarrieren skal være attraktiv også for generasjon prestasjon.

ARBEIDSVILKÅR: Det er gøy å være forsker! Etter elleve ellevelle dager med forskningsfest fra Kristiansand i sør til Alta i nord er det ingen tvil om at Forskningsdagene virkelig får fram gleden ved å løse verdens små og store gåter. Vi i Akademiet for yngre forskere inviterte også til fest og fylte de ærverdige lokalene til Det Norske Videnskaps-Akademi med generasjon prestasjon: fornuftige, høyt-presterende og trygghetssøkende tenåringer som Forsknings-Norge virkelig må kjempe for å rekruttere og beholde i framtida.

At Forsknings-Norge i økende grad må kjempe om de beste hodene, fikk vi en klar påminnelse om i oppkjøringen til Forskningsdagene: Forskerforbundet viser i en ny spørreundersøkelse blant 2000 masterstudenter at interessen for en forskerkarriere er dalende: I år er det bare 37 prosent av mastergradsstudentene som mener at en vitenskapelig jobb ved universitet eller høyskole er interessant eller svært interessant – en nedgang på nesten ti prosentpoeng siden den første undersøkelsen ble gjennomført. Innenfor helsefagene er nedgangen enda større: fra 67 prosent til 38 prosent på bare to år. Selv om tidsserien ikke er lang, bør vi merke oss nedgangen og stille oss spørsmålet:

«Offentlig og privat sektor må flagge hvilke ferdigheter de ønsker seg.»

AV ANDERS SCHOMACKER, nestleder, GURO ELISABETH LIND, leder, HERDIS HØLLELAND, prosjektleder i Akademiet for yngre forskere

Hvorfor sakker en så spennende bransje akterut i kampen om de beste hodene?

Akademiet for yngre forskere mener at mye av problemet ligger i de usikre arbeidsvilkårene. Å være forsker er ikke en 8–16 jobb, men noe som krever en brennende interesse og en målrettet innsats. Mange legger ned svært mye «frivillig overtidsarbeid» nettopp fordi vi brenner for det vi gjør, og fordi nøkkelen til forskningsgjennombrudd er langsiktig og utrettelig innsats. Det er derfor et paradoks at det er nettopp midlertidighet, uforutsigbarhet og utydelige karriereveier som preger veien inn i forskerhverdagen. Konkurransen om både stillinger og forskningsmidler gjør at forskere i etableringsfasen lever årevis med uforutsigbarhet. I den offisielle statistikken er 18,5 prosent av de vitenskapelig ansatte ved universitets- og høyskolesektoren midlertidig ansatt. Hadde ansatte i utdanningsstillinger som stipendiater og postdoktorer vært regnet med, ville den offisielle midlertidigheten i sektoren vært

på godt over 40 prosent! Dette kan skremme unge fra å ta fatt på en slik vei i en tid hvor det for mange er naturlig også å stifte familie, samt komme inn i et brennnett boligmarked.

I tillegg til midlertidighet bidrar utydelige karriereveier til uforutsigbarheten. Det relativt lave antallet vitenskapelige stillinger i forhold til det store antallet som i utgangspunktet hadde sett for seg dette som drømmejobben, har kjennetegnet sektoren i årevis. Det er ikke, og skal heller ikke være, plass til alle. Men hva er alternativene for dem som (villet eller ikke villet) skal ut av loopen? Hvilke yrkesmuligheter har man? Og har man riktig kompetanse i tillegg til sin forskerbakgrunn til å være attraktiv nok for disse jobbene? Dette er et gjennomgangstema i mangt et doktorgradsforum, og ikke uten grunn. Vi har ikke sjelden snakket med urolige, unge kollegaer som strever med sektorovergangen og opplever at de på en og samme tid er overkvalifiserte og erfaringsfattige og føler doktorgraden kan være en hemske. I det Norge skal ta steget over i en kunnskapsøkonomi, er det urovekkende at høy utdanning skal skape usikkerhet og framtidsspekuleringer blant dem som utdanner seg.

Å skape tydelige karriereveier er essensielt dersom forskningskarrieren skal være attraktiv også for generasjon prestasjon. Det er flere grep en kan ta her som ikke trenger å koste, men som først og fremst handler om tydelig kommunikasjon – mellom veileder og stipendiat, mellom sektorer, mellom politikere og mellom beslutningstagere:

- Allerede på doktorgradsnivå må veiledere tørre å veilede ikke bare i fag, men også veilede stipendiater inn og ut av en forskerkarriere. I løpet av en stipendiatperiode bør en stipendiat hjelpes til å finne ut av hvorvidt det neste steget bør være en postdoktorstilling eller ikke, og vektlegge utviklingen av ferdigheter i tråd med veien videre.
- Yngre forskere i postdoktorstillinger trenger karriereplanlegging med fokus på ferdigheter som kan brukes både i og utenfor academia. Vi er glade for å se at Forskningsrådet viser veien i sin nye policy for forskerkruttering som implementeres i 2017, hvor det stilles krav til vertsinstitusjonene om at postdoktorer skal ha en fremdriftsplan, samt at arbeidsgiver har plikt til å følge opp den ansatte med faglig rådgivning. Akademiet for yngre forskere foreslår å benytte muligheten i et slikt program til å forberede postdoktorer på forskningsledelse, forskningsetikk, forskningsfor-

Korleis skal musea publisere?

Vi kan ikkje ha andre standardar for forskarar i musea.

«Det er urovekkende at høy utdanning skal skape usikkerhet og framtidsbekymringer blant dem som utdanner seg.»

midling, tverrfaglig samarbeid, med mer, som er viktig i tillegg til selve forskningen.

- Overgangen mellom sektorer gjøres lettere dersom akademia har en god forståelse for hva som kreves og etterlyses i offentlig og privat sektor, og dersom forskerutdanningen på doktorgrads- og postdokornivå gir kandidatene disse ferdighetene. Samtidig må offentlig og privat sektor ikke bare la døra stå på gløtt, men være åpne for å ta imot forskere, og gjerne flagge hvilke ferdigheter de ønsker seg som kandidatene ikke nødvendigvis har per i dag.

De fleste av oss kjenner enkelt-skjebner og sektorens «grand narrative» om år med midlertidighet, fravær av karriereveiledning og usikkerheten etter endt doktorgrad. Men samtidig vet vi relativt lite om hva unge forskere selv tenker om sine framtidsmuligheter innenfor og utenfor forskningssektoren, hvorfor de ønsker å bli eller å forlate akademia. Sammen med UiODoc, en interesseorganisasjon for stipendiater og postdoktorer på UiO, tar vi derfor initiativet til en spørreundersøkelse i løpet av høsten for å få ferske

data på bordet. Blant annet spør vi om synspunkter på utenlandsopphold, mobilitet, karriereveiledning, erfaring med mobilitet mellom sektorer og om karrieremål. Vi oppfordrer så mange som mulig til å delta i undersøkelsen og bidra til et viktig datasett om dette emnet. Vi ønsker også vel møtt til paneldebatt på Realfagsbiblioteket, UiO, om karriereveier og forskningsledelse den 29. november. Det er rom for mer fest i forskerhverdagen og bedre og tydeligere karriereveier for fremtidens forskere.

Akademiet for yngre forskere er en tverrfaglig møteplass og forskningspolitisk plattform for yngre forskere. I 2016 fokuserer AYF på karriereveier for unge forskere og har blant annet anbefalt utviklingsprogram for postdoktorer.

MUSEUMSFORSKING: I dag har eg vori på møte i Forum for forskning og kunnskapsproduksjon i Anno museum. Der var vi samla seks av dei mest forskningsinteresserte kollegaene i museet, for å arbeide med ny femårsplan for forskning. Den fyrste planen er straks til endes, og nå stakar vi ut ny kurs. Vi gjorde opp status for kva vi har oppnådd og kva som framleis er uløyst. Da eg kom heim, tenkte eg på kronikken som Kathrin Pabst skreiv i førre nummer av Forskerforum. Vi er samde om mye i Vest-Agder og Hedmark. Det er vanskeleg å prioritere forskning høgt nok og å ta inn over seg kor lang tid det tek å forske. Museumsleinga må legge til rette og skapa rom. (Det meiner eg dei gjer hos oss.) Og så må den einskilde forskaren vera motivert. Alt dette deler vi nok med mange museumskolleagaer kringom i landet.

Men så er det spørsmålet om alternativa til vitenskapelig publisering. Det var diskusjonstema hos oss for fem år sidan, og det var det i dag. Førre gongen freista vi å si at dei breiare tekstane, dei utan synleg teori og metodediskusjon, dei utan fagfellelvurdering – dei skulle vi redusere. Ingen som har forskningstid, fekk bruke arbeidstid på slike publikasjonar, med mindre dei var våre eigne, i form av årbok og eit lokalhistorisk tidsskrift. Nå tenkjer vi litt annleis. Nå tek vi utgangspunkt i den forskningstida den einskilde har – for dei fleste

AV BJØRN SVERRE HOL HAUGEN, førstekonservator, Anno museum

er det berre 20 prosent. Den tida skal framleis brukast til å skrive vitenskaplege tekstar av høg kvalitet. Desse prosjekta må ein søkje om å få gjera, og dei må gjennom Anno museums eigne rutinar for kvalitetssikring. Tekstane som kjem ut av prosjekta skal framleis fagfellelvurderast, anten for vår eigen skriftserie eller andre sine tidsskrift eller bøker. Men om noen har tid og høve til å bruke meir arbeidstid på å skrive enn den strengt tilmålte forskningstida, så skriv gjerne populært. Det var resultatet av diskusjonen vi hadde i dag.

Vi må framleis skapa støtteapparat i form av skrivekurs, og vi vil legge til rette for intern rettleiing. Det er det mange som treng, sjølv dei som er motiverte. Men eg er ikkje samd i at det trengs eit formalisert ekstra nivå. Anten produserer vi forskning på line med andre forskarar, eller så produserer vi noe anna som ikkje er forskning. Vi kan ikkje ha andre standarder for oss i musea enn for andre forskarar.

«Det er vanskeleg å prioritere forskning høgt nok og å ta inn over seg kor lang tid det tek å forske.»

Grunnforskningen må sikres

Den frie, selvstendige forskningen er en av bærebjelkene i det liberale demokratiet.

FRI FORSKNING: I et åpent, demokratisk samfunn må politiske beslutninger tas på et informert grunnlag. Her spiller nettopp de uavhengige forskerne en viktig rolle som premissleverandører.

Sentralt i den humanistiske, demokratiske tradisjon er vektleggingen av den frie forskningen. Akademia skal ikke være et kritikkøst verktøy for styresmaktene. Dette setter store krav til den enkelte forskers moral og rolleforståelse. Mange av forskerens allmenne etiske forpliktelser dreier seg om normer som regulerer forholdet til andre forskere og studenter og forskningens streben etter sannhet og frihet. Forskerne må stole på hverandre. I tillegg har forskeren etiske forpliktelser overfor dem som deltar i forskningen, og andre personer og grupper som direkte berøres av forskningen. Dette er krav samfunnet stiller til forskerne.

Men: Like viktig som kravene vi må sette til forskerne, er kravene vi som samfunn må sette til oppdragsgiverne. Det må ikke legges forskningseksisterne føringer på hvilke resultater forskningen skal føre til. Forskningen må sikres mot at dens resultater og konklusjoner blir holdt tilbake eller selektivt rapportert. Det er argumenters

«Forskerens autoritet og status avhenger av at vi anser dem som uavhengige.»

AV LILL HARRIET SANDAUNE, stortingsrepresentant for Frp, medlem i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen

holdbarhet og relevans som skal styre kunnskapsproduksjonen i forskning, ikke etablerte interesser og tradisjoner.

I Norge er det vårt generelle inntrykk at forskning og forskere nyter stor tillit i både Stortinget, media og befolkningen for øvrig. Forskning spiller en viktig rolle ved at den har samfunnsmessige konsekvenser, for eksempel ved levering av premisser for politiske beslutninger. Forskningen er avhengig av samfunnets tillit. Forskerens autoritet og status avhenger av at vi anser dem som uavhengige. Styring eller forsøk på styring fra statens eller andre oppdragsgiveres side overfor forskerne, i form av press og manipulering, er i denne sammenhengen svært alvorlig.

Det at mange forskningsprosjekters hensikt er å skape et beslutningsgrunnlag for politiske avgjørelser, gjør at vi må være ekstra på vakt. Her må vi ikke være naive, men innse at det innenfor oppdragsforskning er en reell fare for at forskerne, bevisst eller ubevisst, vil prøve å komme frem til et resultat som passer oppdragsgiveren. Som professor John Peter Collett skrev i Forskerforum nummer 7: «Men egentlig er det vel bare en påpekning av at forskere er som folk flest. Vi prøver å gjøre en god jobb for dem vi arbeider for.» Nettopp derfor er full åpenhet om forskningsmetodene og resulta-

«Frp vil derfor arbeide for å styrke basisfinansieringen av universitetene, og øke midlene til grunnforskningen.»

tene ekstremt viktig.

Frp har som uttalt politikk at vi vil legge best mulig til rette for et åpent, mangfoldig og selvstendig forskningsmiljø, med et stort innslag av private. Konkurransen mellom flere ulike aktører, og tilbud og etterspørsel etter «forskningsprodukter» gir konkurranse, noe Frp mener er en faktor som bidrar til økt kvalitet og til økt innovasjon.

Samtidig er vi i Frp fullstendig klare over de mekanismene som kan gjøre seg gjeldende innenfor tilbuds- og etterspørselsmarkedet til oppdragsforskningen, og at disse også kan ha uheldige kon-

«Norge trenger store og tunge forskningsmiljøer, som er frie for bindinger til ulike interessegrupper og næringer.»

sekvenser. Av den grunn er det av største viktighet å sikre grunnforskningen, som er basis for hele kunnskaps- og forskningsfeltet. Norge trenger store og tunge forskningsmiljøer som er frie for bindinger til ulike interessegrupper og næringer. Det sikrer vi gjennom å ha universiteter som er reelt frie institusjoner, med stor frihet til selv å fordele midlene, uten interessepolitiske føringer. Frp vil derfor arbeide for å styrke basisfinansieringen av universitetene, og øke midlene til grunnforskningen.

Nettopp i den situasjonen Norge er i nå, med et økende behov for omstilling, innovasjon og fremtidig verdiskaping, har vi tro på at det mest virkningsfulle er å gi forskere og akademikere størst mulig frihet til å forske og arbeide selvstendig, ikke å binde dem opp i programforskning og politisk vedtatte prosjekter. «Fremtiden skapes, den vedtas ikke», er et gammelt Frp-slagord som vi mener fremdeles har stor gyldighet, ikke minst på forskningsområdet! Vi håper derfor på et godt samarbeid og utstrakt dialog med aktørene innenfor academia også i årene som kommer, slik at vi kan få utformet en politikk som sikrer både fri forskning og et fritt samfunn.

Positive endringer i lovfor-slag om forskningsetikk

– Det er positivt at Røe Isaksen åpner for klageadgang for forskere i uredelighets-saker, sier Forskerforbundets leder Petter Aaslestad. Et forslag til Lov om organi-sering av forskningsetisk arbeid ble lagt fram 16. september.

Forskerforbundet hadde en rekke kritiske innvendinger til det første lov-forlaget, som var på høring i fjor. Blant annet etterlyste vi en mulighet til å klage på uttalelser om brudd på forskningsetik-ken, en mulighet som ikke finnes i dag. Dette er nå endret.

– I utgangspunktet ønsker vi en kla-gerett på alle uttalelser om forskning som ikke er skjedd i henhold til anerkjente etis-ke normer, med Granskningsutvalget som klageorgan. Dette er fortsatt ikke på plass. Men en klageadgang i uredelighetssaker er et skritt i riktig retning, mener Aaslestad.

Stipendiat? Få gratis medlemskap ut året!

Er du stipendiat, men ikke medlem i For-skerforbundet? Nå har du muligheten til å få bedre kjennskap til Forskerforbundet, og et innblikk i det viktige arbeidet vi gjør for stipendiatene. Meld deg inn i Forsker-forbundet og få gratis medlemskap ut året!

Vi arbeider for konkurransedyktige lønns- og arbeidsbetingelser for stipen-diatene, en forskerutdanning med høy internasjonal kvalitet, bedre karriereplan-legging og flere faste førstestillinger.

Melder du deg inn i Forskerforbundet nå får du medlemskapet gratis ut 2016. Du får også vår obligatoriske med-lemsforsikring gratis i samme periode. Forsikringspakken består av livs-, uføre-, ulykkes- og kritisk sykdomsforsikring og koster ordinært 144 kr./mnd.

Hjernekraftprisen 2016

Forskerforbundet har lyst ut Hjernekraft-prisen 2016. Formålet med prisen er å synliggjøre betydningen av forskning og utviklingsarbeid (FoU) for arbeids- og samfunnslivet – lokalt, regionalt, nasjonalt, eller globalt. Prisen er en formidlingspris og alle medlemmer kan sende inn bidrag uavhengig av stilling og arbeidssted.

Bidrag kan formuleres i ulike sjangre og medier; i form av en kronikk, et essay, en video, i bilder, eller på andre måter som er egnet til å få frem betydningen av FoU-aktivitet.

Send oss din fortelling om betydningen av FoU-arbeid! Svarfrist 14. november 2016. Les mer her: forskerforbundet.no/hjernekraftprisen

Forskerforbundets PechaKucha-turné

I oktober og november arrangerer Forskerforbundet PechaKucha-kvelder i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø. 12 forskere får 6 minutter og 40 sekunder hver til å presentere sin forskning. Arrangementene er gratis og åpne for alle interesserte. PechaKucha-turneen arrangeres som ledd i Forskerforbundets kampanje Hjernekraftverk.

PechaKucha er en underholdende pre-sentasjonsform hvor foredragsholderen har 6 minutter og 40 sekunder på å pre-sentere et prosjekt, og bruker 20 bilder og illustrasjoner til å uttype foredraget. Målet med en PechaKucha-kveld er å gi publikum mange engasjerende foredrag på kort tid. Dato for arrangementene:

- 12. oktober: Oslo (Betong, Chateau Neuf)
- 26. oktober: Bergen (Ricks)
- 9. november: Trondheim (Studentersamfundet)
- 30. november: Tromsø (Driv)

– Fjern særreglene, få ned midlertidigheten

– Nå har politikerne en historisk mu-lighet til å redusere midlertidigheten i akademia, mener Forskerforbundets leder Petter Aaslestad. En ny Lov om statsansat-te skal til behandling i Stortinget i løpet av høsten.

– Det er bred politisk enighet om at midlertidigheten i staten og UH-sektoren er for høy, og at den må reduseres. Stikk i strid med dette målet har bruken av midlertidige stillinger i akademia økt, påpeker Aaslestad.

Han anbefaler stortingspartiene å finne tilbake til Tjenestemannslovutval-gets forslag, som innebærer å erstatte dagens særregler i staten med de vanlige bestemmelsene i Arbeidsmiljøloven. Altså at midlertidige ansettelser bare skal skje «når arbeidet er av midlertidig karakter».

Forskningspolitisk seminar

Hvem eier forskningen? Det er tittelen på årets forskningspolitiske seminar, som Forskerforbundet arrangerer tirsdag 15. november 2016.

Er offentlig finansiert forskning al-lemannseie? Hvem skal i så fall forvalte eierskapet på alles vegne – og hvordan? Hvilke muligheter og utfordringer gir åpen tilgang? Dette er blant temaene vi vil ta opp til debatt på årets seminar. Pro-gram og påmeldingsskjema finner du på forskerforbundet.no/seminar. Meld deg på snarest for å være sikret plass!

Fakta om Forskerforbundet

- Forskerforbundet er landets største og ledende fag- og inte-resseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- Forskerforbundet har over 20 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleut-dannede.
- Forskerforbundet arbeider for høyere lønn og bedre arbeids-vilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer føl-gende tillitsvalgtkurs i oktober/november 2016:

- 27.–28. oktober: Seminar om lønns- og arbeidsvilkår for stipendiat.
- 10. november: Kurs i kommu-nikasjon og påvirkning for tillitsvalgte.
- 24.–25. november: Kurs i omstilling for tillitsvalgte.
- 29.–30. november: Ledelses-seminar, for medlemmer i lederstilling og tillitsvalgte.

Program og påmeldingsinforma-sjon blir lagt ut på forskerforbundet.no/kurs.

Vervekampanje 2016

Alle medlemmer som verver ett eller flere nye medlemmer til Forskerforbundet i 2016 får vervepremie i form av et gavekort på 350 kroner. I tillegg er du med i trekningen av en el-sykkel fra Eco-ride. Les mer på forskerforbundet.no/vervekampanje.

**FORSKER
FORBUNDET**

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2016–2018: Petter Aaslestad, NTNU (leder), May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø (nestleder), Ellen Karoline Dahl, UiT Norges arktiske universitet, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder, May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø, Brita Haugum, Akershus universitetssykehus, Kristian Mollestad, Universitetet i Oslo, Steinar Vagstad, Universitetet i Bergen, Kristin Ran Choi Hinna, Høgskolen i Bergen (1. vara), Rolf Borgos, Høgskolen i Lillehammer (2. vara), Inger Auestad, Høgskolen i Sogn og Fjordane (3. vara)

SEKRETARIATET: Generalsekretær: Hilde Gunn Avløpp. Stab: Spesialrådgiver Frank O. Anthun, kommunikasjonsleder Lars Kolltveit, informasjonsleder Unn Rognmo. **Arbeidslivsavdelingen:**

Avdelingssjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård, spesialrådgiver Jon W. Iddeng, spesialrådgiver Kari Folkenborg, forhandlingssjef Jorunn Solgaard, rådgiver Andreas Christensen, spesialrådgiver Kjetil Mørk, seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad, advokat Stine Nordgren Johannessen, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen, advokat Jannicke Ryun Sæther.

Organisasjonsavdelingen: organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, organisasjonskonsulent Natasa Duric, rådgiver Synne Freberg, organisasjonskonsulent Nina Fjeld, rådgiver Renate Storli.

Administrasjonsavdelingen: administrasjonssjef Birgitte Olafsen, arkivleder Kristine K. Brox, IT-konsulent Inger Marie Højfeldt, seniorrådgiver Aina Nilsen, økonomiansvarlig Marit Sletner, økonomikonsulent Siri Johannessen, regnskapskonsulent Bjørn Jensen, regnskapssekretær Karin Haug, seniorkonsulent Linda Pettersson, førstesekretær Hans Askildsen, konsulent Brit Helen Hesselberg, førstesekretær Tore Sandnes.

Studenter i Forskerforbundet

AV HILDE
GUNN AVLØYP,
generalsekretær i
Forskerforbundet

Forskerforbundets hovedstyre vedtok høsten 2014 å satse på utvikling av studenters plass i forbundet. Vedtaket må sees på bakgrunn av en gjennomgående plan om å utvikle forbundet videre til å være en minst like sterk og viktig stemme for forskere og kunnskapsarbeidere i et lengre perspektiv. Målsettingen betyr at forbundet må favne forskere og kunnskapsarbeidere i alle aldre. Vi har imidlertid manglet de unge i utdanning sin stemme – vi hadde kun i overkant av 130 studenter, og snittalderen i medlemsmassen var i overkant av 51 år. En rekruttering av unge tilsatte i våre områder viste også at de allerede var organisert som studenter i fagforbund som i flere år har satset tungt på studentrekruttering.

Rekrutteringsarbeidet i Forskerforbundet ble derfor besluttet å utvides til å rekruttere studenter generelt, også før de kommer til masternivå, som var en tidligere målsetting.

Ved utgangen av august i år telte Forskerforbundet 20 471 medlemmer. Det inkluderer 946 studentmedlemmer. Et mål om 1000 studenter innen utgangen av 2016 synes å bli oppnådd lenge før året er omme. Satsing på studenter og aktiv rekruttering i lokallagene av yngre yrkesaktive har medført at snittalderen for alle medlemmer har gått ned til 49 år ved inngangen til dette året.

Vi må investere videre i studenter, stipendiater og unge yrkesaktive innenfor våre områder. Vi må bli enda mer attraktive overfor disse viktige gruppene som bærer en så tydelig stemme om hva som skal skape fremtidens arbeidsliv, og hvilke arbeidsvilkår disse gruppene trenger.

Forbundet gir våre studentmedlemmer innsikt om hva en forsker og kunnskapsarbeider er. Vi gir studenter muligheten til å koble seg på et faglig nettverk via nyhetsbrev og medlemsbladet Forskerforum, kurser dem på lokallagsnivå om eksamensrelaterte temaer som Memo-kurs og toppkaraktersystemet. Vi vil i videreutviklingen av studentkursene også legge vekt på å treffe studentmedlemmenes overgang til arbeidslivet, enten ved karriereplanlegging eller tradisjonell skriving av søknader og CV. Og vi har spesialtilpassede forsikringsordninger som treffer dem og deres økonomi.

Forskerforbundet har god tradisjon for å samarbeide med andre organisasjoner som er direkte bærere av studenters stemme. Men vi må også se på hvordan vi kan sikre at deres synspunkter som studenter og fremtidige unge yrkesaktive forskere og kunnskapsarbeidere kan bli hørt innad i forbundet. En større gruppe studentmedlemmer vil ha behov for et forbund som lytter til og taler deres sak og er opptatt av deres vilkår, både som studenter og som fremtidige ansatte forskere og kunnskapsarbeidere.

Det er spennende organisasjonsoppgaver med en klar og fremtidsrettet visjon som forbundet jobber videre med denne høsten.

Faste innlegg fra generalsekretær Hilde Gunn Avløyp, administrasjonssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Kan fusjon, reform og kvalitet enes?

AV KRISTIN
RAN CHOI HINNA,
varamedlem i
Forskerforbundets
hovedstyre

Da kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen holdt sin tale på kontaktkonferansen 14. januar 2014, var det knapt toppen av isfjellet vi ante konturene av. Blant annet snakket han om den kommende meldingen til Stortinget om struktur i høyere utdanning. Målet er å sikre høy kvalitet i alle studietilbudene i UH-sektoren. Meldingen ble presentert 25. mars 2015. Derfor er vi nå er inne i en tid med å få på plass og gjennomføre fusjoner innenfor universitets- og høyskolesektoren.

Min tolkning av regjeringens begrunnelser for disse forandringene er at utdanning og forskning i Norge ikke er av høy nok kvalitet, våre fagmiljøer er ikke robuste nok, per i dag er det for liten regional utvikling, ressurser brukes for lite effektivt,

og vi har for få verdensledende fagmiljøer. Per i dag har vi god tilgang til utdanning og kompetanse over hele landet, noe regjeringen har sagt vi skal opprettholde. Begrepene kvalitet, robusthet, utvikling og effektivitet brukes med den største selvfølge uten at jeg vet hva KD eller UH-sektoren mener.

En av konklusjonene i stortingsmeldingen er at det er utfordringer i høyskolestrukturen på Vestlandet. Det ble også gitt signaler om at Høgskolen i Bergen (HiB) var stor nok til å stå på egne bein. For meg var det et signal om at de som ikke var omfattet av fusjoner, kunne konsentrere seg fullt og helt om å utvikle en ny og kvalitativ god lærerutdanning som skal tre i kraft fra høsten 2017.

Kunnskapsministeren har invitert sektoren til å komme med innspill til kvalitetsmeldingen. Målet er at meldingen skal stimulere til å utvikle en sterkere kvalitetskultur og tydeligere ledelse i norsk høyere utdanning. Jeg tenker at kvalitet fordrer tid og handlingsrom, noe jeg ikke ser vil være realitetene i lang tid fremover.

Ministerens ønske om en hensiktsmessig løsning for Vestlandet kom kjapt. Vi rakk knapt å avvikle ferie før et nytt dialogmøte med KD. Etter det har ledelsen ved HiB, Høgskolen Stord/Haugesund og Høgskolen i Sogn og Fjordane satt inn alle kluter for å oppfylle Røe Isaksens ønske om fusjon på Vestlandet. Når Røe Isaksen sier det har gått overraskende lett å få til fusjonene (intervju med Pål Høyden 19. august), kjenner jeg på uroen over hva som er i ferd med å skje i utdanningsnorge. I tillegg kan

**«Det er på tide med fram-
snakking av fagmiljøene i
akademia.»**

Røe Isaksen fortelle at «Det er ikke planlagt noen evaluering av reformen i form av ekstern forskningsoppdrags-evaluering. Vi har heller ikke knyttet noe følgeforskning til denne reformen (...).

Parallelt skal grunnskolelærerutdanningene (GLU 1.–7. eller 5.–10.) inn i en ny reform, som er svært krevende for dem det gjelder. Fra høsten 2017 skal alle studentene som tas opp på GLU, uteksamineres med en mastergrad. Nye institusjoner skal sette seg faglig og administrativt. Noen har hatt litt lenger tid, mens andre står i startgropen for fusjon. Og handlingsrommet vi har, er stort sett basert på egne ressurser.

Paradoksalt nok skal det våren 2017 komme en ny stortingsmelding om kvalitet i høyere utdanning. Det er et omfattende begrep å skulle lage en stortingsmelding om. Er det det kvalitative eller det kvantitative som skal måles?

Jeg har ofte undret meg over hva som er samfunnsmandatet til universitet og høyskoler. Er det å være utstillingsvindu for regjeringen, eller er det å gi gode og solide utdanninger forankret i forskning, innovasjon og praksis?

Når vi stadig blir minnet på at vi ikke er gode nok, ikke yter, ikke produserer nok ... kan det i lengden bli svært demotiverende. Det er ikke alltid at slike omtaler får en til å yte mer. Blir en løgn fremsatt mange ganger nok, blir det en sannhet. Det er på tide med framsnakking av fagmiljøene i akademia.

Den innbilt syke

«Ordet 'mastersyke' må begraves.» Det var Aftenposten som på sin forside 17. september i år kom med oppfordringen. Utsagnet ble fulgt opp av en to-siders kommentar signert Trine Eilertsen. Hun hadde nettopp vært på et seminar i regi av finansministeren, der blant annet professor Kjell Salvanes hadde argumentert sterkt for å friskmelde oss fra mastersyken. Han er langt fra den eneste. Snart har så godt som «alle» kommet frem til at det ikke er noen mastersyke, men begrepet er seiglivet.

Sykeligheten

Det er gjerne BI-professor Linda Lai som tilskrives æren for dette festlige, men akk så tanketomme nyordet i norsk. Hun brukte det i forskjellige sammenhenger i den offentlige debatten i 2013. Ordet skulle bety noe i retning av «for mange tar mastergrad i Norge».

Parallelt har det hele tiden kommet motinnlegg som avviser grunnlaget for begrepet. Blant annet var daværende leder av Norsk Studentorganisasjon, Ola Rydje, ute med en replikk på NRK ytring 2. juni 2014 under tittelen «Mastersyken er en myte». Men det tok bare to dager før NHO parerte med det stikk motsatte: «Mastersyken må ikke avfeies.»

Tidligere i år (24. mars) publiserte Econa (fagforeningen for masterutdannende innen økonomisk-administrative fag) en artikkel med den talende tittel «Mastersyken var et sidespor». Econa siterte blant annet en av produktivitetskommisjonens nedslående konklusjoner: «Det utdanningsforspranget vi har hatt overfor andre land, er over tid blitt utlignet.» Ergo er mastersykebegrepet uegnet til å beskrive norsk virkelighet.

Norge fremover

Eilertsen gikk bredt ut i sin kommentar med aggressive undertitler som «Tøv fra start til slutt». Blant annet trakk hun frem at 17 andre OECD-land, deriblant Sverige og Danmark, har en større andel mastergrader i aldersgruppen 17–34 år enn det Norge har.

Et av de viktigste innleggene i debatten i den senere tid har kommet fra lederen i Abelia, Håkon Haugli. Han forsøker seg med det noe mindre spenstige begrepet «bachelorpsyken». I det legger han at altfor få tar en master- eller doktorgrad innenfor blant annet teknologifagene. For å fremme innovasjonsevnen trengs det en type kreativitet som ikke utvikles tilstrekkelig på lavere grad.

Begrepet mastersyke har blitt brukt i sammenhenger det overhodet ikke hører hjemme i. En så reflektert politiker som Jonas Gahr Støre trakk for eksempel inn begrepet (som han riktignok kviet seg for å bruke) i et intervju hvor målet var å snakke opp yrkesfagene (i Utdanningsnytt.no). Men: «Det er ikke jakten på mastergraden som gjør at så få fullfører fagutdanning. Frafaller i videregående er langt viktigere», for igjen å sitere Eilertsen.

Språkfunksjonene

Hvorfor er «mastersyke» så fristende å gripe til – selv i sammenhenger der man ønsker å snakke om noe annet? Sannsynligvis har det med ordets form å gjøre. Det finnes også andre sammensetninger av et substantiv på to stavelser foran «-syke»: som spanskesyke, skrapesyke, fyllesyke og ikke å forglemme: magesyke. Kanskje er det parallellen til det

AV PETTER AASLESTAD,
leder i Forskerforbundet

«Ord lar seg ikke begrave – og 'mastersyke' kan fortsette å poppe opp når det skal ironiseres over tilstanden i norsk høyere utdanning.»

siste ordet (hvor de to første bokstavene er identiske) som har gjort at ordet har blitt så artig å ty til?

Det er nemlig slett ikke så sjelden at språkets poetiske funksjon overskygger den referensielle. Det lærte strukturalisten Roman Jakobson oss gjennom sin skjellsettende artikkel fra 1960: «Lingvistikk og poetikk». Ord lar seg ikke begrave – og «mastersyke» kan fortsette å poppe opp når det skal ironiseres over tilstanden i norsk høyere utdanning.

Det kan virke som om ulike aktører – som for eksempel deler av NHO – har prøvd å fremme egne behov ved å definere mastergraden som syk. Her gjelder det å stå imot. Molières komedie *Le Malade imaginaire* (1673) harselerer over legene som pådytter en tåpelig hypokonder alle slags fiktive diagnoser for å fremme egen, lukrativ virksomhet.

Molière spilte selv hovedrollen som hypokonderer. Under en forestilling ble han syk og døde noen timer senere. Også hypokondri kan være farlig. Så la oss komme oss videre.

SE EN FORSKER- KOLLEGA I ILDEN

PÅ VÅR PECHAKUCHA-TURNÉ

I høst arrangerer vi **PechaKucha**-kvelder ved de største studie-stedene i Norge. Hver kveld består av 12 foredrag om spennende forskning fra mange ulike felter.

For mer informasjon:
hjernekraftverk.no/pechakucha

OSLO

Chateau Neuf
12.10. kl.19.00

BERGEN

Ricks
26.10. kl.19.00

TROMSØ

Driv
30.11. kl.19.00

TRONDHEIM

Studenter-
samfundet
09.11. kl.19.00

HVA ER PECHAKUCHA?

En underholdende presentasjonsform med opprinnelse i Tokyo. Foredragsholderen har kun 6 minutter og 40 sekunder på å presentere sitt prosjekt, og bruker 20 bilder og illustrasjoner til å utdype foredraget.

+

**FORSKER
FORBUNDET**